

Tartalom

CENTRUM – Fecske Csaba

FECSCKE CSABA: Erdőm	5
„Gondolkodom, de nem ítélek” – a költővel FILIP GABRIELLA beszélget	6
FECSCKE CSABA: Mi a költészet? <i>(esszé)</i>	12
BERETI GÁBOR: Az egyensúly dicsérete <i>(esszé)</i>	15
LAPIS JÓZSEF: Pillantások a végből <i>(tanulmány)</i>	21
FECSCKE CSABA: Egy sír fölött; Magamra hagylak	25
KÖDÖBÖCZ GÁBOR: „volna még itt annyi minden” – Nyelvi erő és emberi mélység Fecske Csaba lírájában <i>(esszé)</i>	26
OLÁH ANDRÁS: Fecskeségeink <i>(esszé)</i>	31
JENEI LÁSZLÓ: Egy túra színeváltozása	34
VASS TIBOR: Mimóda lelkeknek	36
FECSCKE CSABA: Elveszett szavak; Nem néztelek meg	38

*

LYRA HUNGARICA

CZIGÁNY GYÖRGY: Hét egysoros; Idézet; Vakon	41
LACKFI JÁNOS: A test felmutatásának zsoltára	43
ZSILLE GÁBOR: Alanyi költészet	46
PETRŐCZI ÉVA: Versekben bujdosó évtizedek <i>(esszéregény, részlet)</i>	47
PAYER IMRE: Széttört vallomás; Cápalift; Raszputyin igaz története	60
PÁL DÁNIEL LEVENTE: Halhatatlanság; Love is a mash-up; amikor a szemedbe nézek	62
HALMAI TAMÁS: Terapion életei: Mélyűr; Gong; A lélek sosem; A jövevények távozása	64
LÁZÁR BENCE ANDRÁS: Fúga; Imperativus	66
TÓTH CSILLA: Szentélyben; Gyász	70
NAGY RITA: eső; máshol	72
ORAVECZ PÉTER: Fogság; Aluljáró blues	74
SZÉKELYHIDI ZSOLT: Színi (21 színtér)	75
NAGY-SZERGŐ GERGELY: tíz perc; rutin	81

VINCZE ERIKA: sűrűsödik; érintésed életveszélyes	82
BALÁZS F. ATTILA: Késő délután; Klip	84
BODA EDIT: Találkozás a téllel; A szelíd éj karjaiban	86
LÁZÁR BALÁZS: H. úr negyedik monológja; Régimódi dal az elhagyni készülő Ophéliának	87
RÁCZ GÁBOR: Egy ifjúhoz, aki lát	89

A borító belsőkön **SIMON ZOLTÁN** munkái láthatók.

Centrum rovat címlapfotója: **VASS TIBOR**; Berekfürdői Körmenyi Lajos

Író tábor, 2012

KÖVETKEZŐ SZÁMUNKBÓL:

Centrumban VILLÁNYI LÁSZLÓ

CENTRUM – Fecske Csaba

FECSCKE CSABA (Szögliget, 1948. március 10.) költő, publicista.

1962 óta Miskolcon él. 1966–1990 között a Kohászati Gyárépítő Vállalatnál dolgozott olvasztárként, diszpécserként, technikusként, szállításvezetőként, műszaki ellenőrként. 1968 óta publikál lapokban, folyóiratokban. Az Észak-Magyarország napilap publicistája. 1991 óta rokkantnyugdíjas.

Művei:

Arcok holdudvara (versek), Magvető Kiadó, 1978
Se füle, se farka (gyermekversek), Móra Kiadó, 1980
Vakfolt (versek), B.-A.-Z. Megyei Tanács Művelődési Osztálya, 1987
Tücsökmesék (mesék), Bíbor Kiadó – Felsőmagyarország Kiadó, 1993
Hol voltam (gyermekversek), Felsőmagyarország Kiadó – Új Bekezdés, 1996
Majd máshol (versek), Felsőmagyarország Kiadó, 1998
A kiskondás (mesék), Felsőmagyarország Kiadó, 1999
Halpénzen vett világ (gyermekversek), Felsőmagyarország Kiadó, 2000
Ami lehetne még (versek), Szépmíves Kiadó, 2001
Jelölni tüntömet (versek), Felsőmagyarország Kiadó – Szépirás Kiadó, 2002
Szárnyak, gyökerek (interjú, napló), Gonda Kiadó, 2003
Aligai galiba (gyermekversek), Szépmíves Kiadó, 2003
Csalapinta villanytörpék (mesék), Accordia Kiadó, 2004
Első életem (versek), Bíbor Kiadó, 2006
Fricskamaxi (humoros írások), Bíbor Kiadó, 2007
Tolvaj szél (gyermekversek), Holnap Kiadó, 2008
Visszalopott idő (versek), Napkút Kiadó, 2008
Akinek arcát viselem (versek), Széphalom Kiadó, 2009
A hús pogány éneke (versek), Felsőmagyarország Kiadó, 2011
Bibliai történetek gyermekeknek. Tóth Kiadó, 2011
Árnyas kertben (versek), Felsőmagyarország Kiadó, 2013
A sivatag hajója (gyermekversek), Hungarovox Kiadó, 2014
Kelekótya király (verses mesék), Kráter Kiadó, 2015
Kiűzetés (válogatott és új versek), Magyar Napló Kiadó, 2017
Nehéz világgá menni (mesék), Magyar Napló Kiadó, 2018
Mindigpalacsinta (gyermekversek), Orpheusz Kiadó, 2019

Díjai:

Nívó-díj Miskolc (1976)
Szabó Lőrinc-díj (1989, 1994)
Alkotói díj (2003)
Pro Literatura-díj (2006)
József Attila-díj (2008)
Pro Urbe Miskolc (2019)

FECSKE CSABA

Erdőm

madarak ittak szememből
és elnémultak
pocakos piciny ér
viszi hátán a múltat

szél a levegő széle
kissé kirongyolódott
mindig azt kívántam
ami adódott

neszező falevelek a csöndben
száraz ág roppan
valaki nem létező jár
a nyomomban

én mindig itt voltam
most is magam helyett
próbálgatom buzgón
a kezdetet

FILIP GABRIELLA

„Gondolkodom, de nem ítélekem”

BESZÉLGETÉS FECSKE CSABÁVAL

– Szeret játszani?

– Hogyne! Szívesen játszom a szavakkal, a rímekkel. Szeretem a meglepő fordulatokat, a játékos szófacsarásokat. Azt hiszem, az *Aligai galiba* vagy a *Csalapinta villanytörpék* és hasonló címek után ezt nem kell különösebben bizonygatnom.

– Kezdjük akkor egy kis irodalmi fejtörővel! Egy vers első sorát idézem: „Tavas van, gyönyörű!” Ki írta?

– József Attila!

– Téved! A szerző Fecske Csaba. A cím: *Fény gyúl. A József Attila-vers első sora így hangzik: „Tavas van, tavasz van, gyönyörű tavasz.”*

– Ezt bizony eltévesztettem.

– Tekinthejtük ezt a „Tavas van, gyönyörű!” mondatot vendégszövegnek is. Ebben legfeljebb az a meglepő, hogy József Attilát idézi.

– Mi ebben a meglepő?! József Attila is ott van a nagy kedvencek között. Talán más költőkre – Weöres Sándorra vagy Pilinszkyre – gyakrabban hivatkozom, de nem sorolhatom fel mindig az összes klasszikust, akiktől tanultam, akiket tisztelek. Vagy az idézőjelet hiányolja? Esterházy Péter után szabadon azt is mondhatnám: nem idézet ez, pláne nem plágium, csak felhasználtam a jogos tulajdonom. Közös kincsünk a kultúránk, benne a nyelvünk és az irodalmunk is. Nem hiszem, hogy ilyen esetekben jelölni kellene a forrást.

– Nem akarom szóról szóra elszámoltatni, de a versei között bőven találunk átíratot is. Arany János után Toldi csütörtököt mond, Írószobám, Epilógus...

– Bocsásson meg, drága Arany János úr, olykor az ember úgy elaranyjánosul... Hogy mást is mondjak: az *Első életem* című válogatott kötetemben van a *Szeptemberi átírat*, az Kosztolányi Dezső *Szeptemberi áhítata* nyomán született. De keverednek nálam a műnemek: a parafrázisok mellett írók pasztisokat és paródiákat is. Nemcsak olvasom a klasszikusokat, idézem is őket. Az olvasó ember – ha valóban elég olvasott – felismeri ezeket az utalásokat, akkor is, ha nincs idézőjel, vagy nincsenek kurziválva a vendégszövegek. Nem sokat törődöm az ilyen formaságokkal.

– Ennek némileg ellentmondanak a szonettjei. Helyén van minden sor, lüktet a ritmus, pontos a forma...

– Lehet annak már vagy húsz éve, amikor a Liget főszerkesztője, Horgas Béla is megjegyezte, hogy a legtöbb versem szonett. Akkoriban tényleg ez a forma volt az egyik kedvencem. Azóta megjelent egy szonettkötetem is, a *Visszalopott idő*. Mostanában inkább szabad verseket írok. Nyers formában fejezem ki a gondolatokat, érzéseket. De korábban volt olyan korszakom is, amikor leginkább időmértékes verseket írtam, különösen a disztichont szerettem.

– *Pedig azt hittem volna, hogy az ütemhangsúlyos verseléssel és Petőfivel kezdődött minden.*

– Természetesen a magyaros lüktetésű verseket is írtam. Sőt: Szögligeten én voltam Petőfi 2, a faluhírű költő. De komolyra fordítva: tényleg szerettem Petőfit és Aranyt is, mindent elolvastam, amihez hozzáfértem. Már akkor jártam a könyvtárba, amikor még olvasni sem tudtam. Édesanyámnak én vittem haza a regényeket, nagyon szerette Jókait, Gárdonyit, Móra Ferencet. Ő is sokat mesélt nekem, majd az iskolában Tóth tanító néni volt az, aki még jobban megszerettette velem az irodalmat. Tőle hallottam először, hogy a közelünkben, Szalonnán is él egy költő, Kalász László, aki a szomszéd faluban, Perkupán született. Azt gondoltam, ha Perkupán születhet költő, miért ne születhetne Szögligeten is. Sorra írtam a lányok emlékkönyvébe a rímes közhelyeket, a tipikus klapanciákat. Ezeket – remélem – régen megrágták az egerek a padlásokon. Talán ötödikes lehettem, amikor az első komolyabb versem megszületett. Igaz, csak az utolsó két sorára emlékszem. Felező nyolcasok voltak. De ezt már sokszor elmeséltem...

– *Remélem, jól idézem: „Mert március tavasz hónap / Nincsen helye itt a hónapnak!”*

– Erről van szó. Tóth tanító néni tudott az én költői ambícióimról, vele és édesanyámmal sokszor beszélgettem erről. Sokáig csak nekik mertem megmutatni a verseimet. Egyszer az iskolában a tanító néni észrevette, hogy nem figyelek, valamit írok, és elvette a készülő verset. Ezzel még semmi baj nem lett volna, nem félttem tőle, de akkor nagyon megszeppentem, amikor kiderült, hogy megmutatta a művem az iskolaigazgatónak. Gyula bácsitól viszont már félttem, mert férfi volt, nagy bajszú, ráadásul számtant tanított. A következő óra elején azt mondta nekem: bizonyítsam be, hogy költő vagyok. Írjak egy verset, amíg a többiek matekoznak. A témát is megadta: márciusi hóesés. Akkor gyönyörű tavasz volt, kizöldült a határ. Rügyeztek a fák, daloltak a madarak. És váratlanul beborult az ég, és Szögligetet belepte a hó. Ebből következett a versem végén a nagy igazság: „Mert március tavasz hónap / Nincsen helye itt a hónapnak!” Gyula bácsi megdicsért. Később kiderült, hogy időnként ő is verselget. Szóval kollégák lettünk!

– *Ezt követően mindjárt egy országos hetilapban publikált. Miért nem a helyi újsággal kezdte?*

– A Szabad Föld járt a szüleimnek. Abban mindig volt szépirodalom is. Írtam a szerkesztőségnek, és elkértem Weöres Sándor címét. Magam is meglepődtem, amikor a postás meghozta a választ. Emlékszem, egy képeslap volt, az egyik oldalon Fényes Aldolf *Testvérek* című festménye, a másikon pedig a kézzel írt sorok. „Kedves Öcsém!” Így szólított meg Weöres Sándor! Ez nagyon jól esett nekem, és persze az is, hogy megdicsért és biztatott: ne hagyjam abba a versírást. Ez a néhány sor sokat jelentett számomra. Sajnos, a költőzködéseim során valahol elveszett a képeslap. De végül is tizennégy éves voltam, amikor az első versemet közölte a Szabad Föld. A *madárijesztő dala* volt az első vers, amiért pénzt kaptam, egyúttal ez volt életem első kezesmánya.

– *Költőnek készült. Országos lapban publikált. A matekot nem szerette, mégis műszaki középiskolába jelentkezett...*

– Ebben a döntésben komoly szerepe volt édesapámnak. Azt mondta, tanuljak valami olyan szakmát, amivel majd el tudok helyezkedni. Így kerültem 14 évesen Miskolcra, Diósgyőrbe, a Kohó- és Öntőipari Technikumba.

– Gondolom, ott már nem az irodalom volt a legfőbb tantárgy.

– Nyilván a szakmai tantárgyak voltak a fontosabbak, igyekeztem azokat is tanulni, szerettem volna a szüleimnek megfelelni. Elsőben még osztályelső voltam, de jött a nagy szerelem és a sport, a foci, és az iskolát hanyagoltam. De a vers iránti érzékenység, hajlam, vágyódás megmaradt bennem. Magyarból végig ötös voltam. Az érettségim csak szóbeliznem kellett.

– Mégsem tanult tovább.

– Az ELTE volt a nagy álomom, magyar–filozófia szakon szerettem volna továbbtanulni, de nem javasoltak. Negyedikben majdnem kidobtak az iskolából egy rosszul sikerült diákcsíny miatt, amelynek inkább az elszenvetője voltam, nem az elkövetője, mégis engem büntettek. Mindenesetre botrányhős lett belőlem, fegyelmivel, kettes magatartással. Nem mehettem egyetemre. Érettségi után nem sokkal behívtak katonának, Dunántúlon, Újdörögdpusztán voltam két évig, közel Nagy László szülőfalujához, Felsőiszkázhoz. Nehéz időszak volt. De ott is megmaradt vigasznak az irodalom, az olvasás. Saját verseimet egy kincstári pecséttel ellátott kockás füzetbe írtam. Sajnos, a katonaságtól sem javasolták egyetemi felvételemet, sőt, a KISZ-be sem vetek föl, ahová nem minden hátsó szándék nélkül jelentkeztem...

– Politikai oka volt az elutasításnak?

– Rossz katona voltam. Nem akartam én politizálni, viszont sokat kérdeztem. Tudni szerettem volna mindennek az okát, az értelmét. Ezt bizony nem nézték jó szemmel. A két év alatt háromszor utazhattam haza három napra, ebből két nap elment az utazással.

– Leszerelés után nem is próbálkozott többet az egyetemmel?

– Visszamentem korábbi munkahelyemre, a Kohászati Gyárépítő Vállalathoz. Megnősültem, lakás kellett, jöttek a gyerekek, egy lányunk és egy fiunk született, most már öt unokánk is van. Feleségem, Marika 2018-ban elhunyt...

– A kohászatanban tudták, hogy verseket is ír?

– Hogyne tudták volna! A Diósgyőri Munkásban is megjelentek a verseim, az Észak-Magyarország szintén rendszeresen hozott tőlem. Azt hiszem, elismertek a kollégák. Huszonhárom évig dolgoztam különböző beosztásokban ugyanazon a munkahelyen. Alig voltam túl a negyvenen, amikor agyembólia következtében a fél oldalam lebénult, így lettem 1991-ben rokkantnyugdíjas.

– Ez bizony szomorú fordulat, de szerencsére szellemileg nem sérült. Innentől kezdve legalább volt ideje olvasni, írni.

– Köszönöm szépen, de ezt kihagytam volna. A munka mellett is sokat olvastam, és a versek is megszülettek. Húszéves koromtól rendszeresen publikálok. Első verseskötetem, az *Arcok holdudvara* 1978-ban jelent meg a Magvetőnél, két év múlva a Móra adta ki a gyerekversekből összeállított *Se füle, se farka* című könyvem. A helyi írócsoport és a megyei tanács támogatásával jelent meg 1987-ben az újabb verseskötetem, a *Vakfolt*, és azután jött a betegség. De már a következő évben elkészült a *Holdfényben*, az is verseskötet volt. Azóta sorra jönnek a versek, a mesék, humoros írások, a különböző versválogatások: istenes versek, erotikus költemények, szonettek...

– Minden műfajban megmutatkozott, ír verset, prózát, néhány meséjét dramatiszálta, viszont a regény kimaradt a sorból. Pedig tudna mesélni a falujáról, a családjáról, a kohászatról, a katonaságról...

– Legutóbb az Élet és Irodalomban jelent meg egy novellám, *A csúnya lány*, az még egy katonakoromból megőrzött történet. Lehet, hogy tudnék mesélni,

Családi fotó, 1975

de soha nem akartam regényt írni, legfeljebb novellákat, esszéket. A regény időigényes, ahhoz ott kell ülni az íróasztalnál, a vers akkor is megszületik, amikor éppen sorban állok valahol, vagy zötykölődöm a buszon. Megérint egy érzés, egy hangulat, nem hagy nyugodni egy gondolat, és azt szeretném minél hamarabb, minél tömörebben megfogalmazni és másokkal is megosztani. Elsősorban költő vagyok.

– Miskolci költő vagy szögligeti? Ezt csak azért kérdezem, mert több mint fél évszázada Miskolcon él, és idén május 11-én, a város napján megkapta a Pro Urbe-díjat. Pedig több verse kötődik Szögligethez, mint Miskolchoz...

– Magyar költő vagyok. Tehát ez is meg az is: Miskolc a „feleség”, Szögliget az „első szerelem”. Remélem, a „feleség” respektálja ezt.

– Tegyük próbára a költőt! Tudná folytatni a verset? „Tavasza van, gyönyörű, / lelkesen nő a fű / fölfelé, ég felé...”

– Nem tudom folytatni. Nem tartozom azok közé, akik kívülről tudják a saját verseiket. Állítólag Kormos István 200-300 verset is könyv nélkül elmondott. Nekem ez nem megy.

– Megírja a verset. Kész. Megjelenik. Elengedte.

– Ez nem ilyen egyszerű. Amikor megszületik bennem a vers, gyorsan leírom, és amíg emlékszem rá, igyekszem legépelni. Aztán újra és újra előveszem, finomítom, keresem a legjobb, a legmegfelelőbb szavakat. Csak akkor küldöm el az új versemet valamelyik szerkesztőségbe, ha már úgy érzem, kész. De aztán gyakran előfordul, hogy a megjelenés után is változtatok a szövegen. Megtörtént, hogy egy versnek az újabb változata került be a következő kötetembe, majd később azon is pontosítottam. Bennem soha nem ér véget az alkotói folyamat. Mindig próbálok valami jobbat létrehozni. Persze nem biztos, hogy ez mindig sikerül. Még az is lehet, hogy az előző variáns jobb, mint az újabb. Soha nem tudom végképp kitenni a pontot.

– *Sőt, a vesszőt sem teszi ki. Miért nem használ a versekben írásjeleket?*

– Kezdetben használtam írásjeleket. Emlékszem, amikor az első verseim megjelentek az Észak-Magyarországban, egy szögligeti férfi gratulált, és megjegyezte, hogy ő ennyi pontot meg vesszőt még nem is látott egy ilyen rövid szövegben. De nem emiatt kezdtem elhagyni az írásjeleket. Úgy gondoltam, ezzel lehetőséget, szabadságot adok az olvasónak, hogy úgy értelmezze soraimat, ahogy az neki tetszik. Felbátorított az is, hogy más, tradicionálisan verselő költők sem mindig használtak írásjeleket, például Kányádi Sándor vagy az én földim, Kalász László sem. Egyébként voltak kritikussaim, akik szóvá tették az írásjelek elhagyását. Különösen a gyerekversek esetében okozhat ez problémát, hiszen megzavarom a fiatal olvasókat. A vers értelmezésén, megértésén túl a helyesírásukat is elbizonytalaníthatom...

– *A felnőttek is félreértelmezhetik a sorait. Ilyenkor szoktuk a Bánk bán történetéből ismert mondatot idézni: „A királynét megölni nem kell félnetek jó lesz...”*

– Persze, tudom én: egy hiányzó vessző megváltoztathatja a szöveg értelmét. Annak idején Kulcsár Imre színművész is mindig megkért, mielőtt felkészült volna egy-egy versem előadására, hogy pótoljam a kimaradt írásjeleket. Pedig ő nagyon művelt, tájékozott ember volt, gyönyörű orgánummal. Sajnos már 2012-ben elhunyt. Gyakran szerepeltünk együtt irodalmi esteken, tehát ismert engem, tudta, hogyan gondolkodom a világról, mégis ragaszkodott a pontos – központos! – szöveghez. Egyébként van olyan kötetem – a Holnap Kiadónál megjelent *Tolvajszél* –, amelyikbe bekerültek írásjeles versek és olyanok is, amelyekben se pont, se vessző. A szerkesztőnek is feltűnt ez a kettősség, de végül úgy döntöttünk, maradjon így. Egyébként Nagy Borbála Réka, Nagy László unokája gondozta a kéziratot, és arra is nagyon büszke vagyok, hogy megismerhettem és beszélgethettem vele. Azt viszont most már kicsit bánom, hogy az írásjelek használatát tekintve nem egységesítettük a verseket, mert így következetlennek, ellentmondásosnak tűnhet az egész. Ráadásul az is előfordul időnként, hogy saját versem felolvasására kérnek, és az írásjelek hiánya miatt tévesztek a ritmizálásban. Olyan ez, mintha magamat is becsapnám.

– *Zavarja, ha félreértik?*

– Amikor kiadom a kezemből a verset, már nem tudom befolyásolni az értelmezését. Nincs ezzel semmi baj. Az viszont nagyon zavar, ha valamit rosszul idéznek. Nem a kisebb nyelvbörlésokra vagy elírásokra gondolok, hanem az olyan szócserékre, amikor megváltozik a mondat értelme.

– *Például?*

– Mostanában történt, hogy egy gyerekversemben a „piros lábas” „poros lábas” lett! Mindkét szó értelmes, az eltérés mindössze egy betű, de nagyon más jelent, ha poros egy lábas vagy piros. Az ilyen értelemzavaró pontatlanságok nagyon bosszantanak.

– *Ha már a gyerekversekről esett szó: mostanában sorra jelennek meg az olyan lapozgatók, legkisebbeknek szóló könyvek, melyekhez rímelő képaláírásokat ír. Nem fél attól, hogy elaprózza tehetségét?*

– Valóban nem szellemi csúcsteljesítmények ezek a kis lapozgatók, de a gyerekek szeretik, és én is szívesen játszom ezekkel a versikékkel. Ha valóban van tehetségem, annak gyümölcseit osztogatni kell. Ha pedig nincs tehetségem, akkor én egy irodalmi ámokfutó vagyok, akitől az Isten mentsen meg minden olvasót.

– A közügyek nem foglalkoztatják, vagy tudatosan kerüli azokat?

– A közügyek valóban nem az én ügyeim, nem magánügyek, de ez nem jelenti azt, hogy nincs véleményem, hogy nem érdekelnének az ország és a világ dolgai. Inkább a kérdező, a csodálkozó ember szemével nézem a világot. Gondolkodom, de nem ítélek. Tényleg nem foglalok állást a közügyekben. Lehet, hogy ez gyávaság, nem tudom. Én mindig úgy szerettem volna élni, hogy minél kevesebb sebet ejtsek a világon, vagyis embertársaimon.

– *Eredetileg arra készült, hogy a kisemberek, az elesettek szószólója lesz, az ő érdekükben emeli fel a szavát. Használni szeretett volna.*

– „Ment-e a könyvek által a világ elébb?” – ezt már Vörösmarty is megkérdezte. Be kell látnom, én sem sokat tudtam tenni az elesettekért, a kisemizettekért. Legfeljebb arra lehetnek jók a versek, hogy nemesedjék a lélek. Egy jó vers olyan, mint egy szép virág. Közvetlen haszna nincs, de gyönyörű: jólesik a szemnek, jót tesz a léleknek. Nekem eddigi életemben sokat segített az irodalom, a költészet.

FECSKE CSABA

Mi a költészet?

Számomra maga az élet, szépséges valami, ami nélkül ugyan biztosan tudnék élni, de nem szeretnék. Talán nem is akarnék, vagyis hát mégsem tudnék. Egészen kicsi koromtól élek a versek bűvöletében. Először persze a mondókák voltak, amelyeket olyan szívesen mondogattam, mint varázslók és sámánok az ő varázsigéiket. Úgy gondoltam, hogy segítik az életünket, hogy erejünkkel akár még a halál is legyőzhető. Az első igazán komoly vers, amit kívülről fújtam, vagy szemantikailag érzékeny barátom szerint *emlékezetből*, Ady *A csillagok csillaga* című költeménye volt óvodás koromban, amikor még olvasni sem tudtam. Nyilván a szüleim tanították meg nekem, máig sem tudom, miért éppen ezt. De azt tudom, mert emlékszem rá, milyen szívesen mondtam a hozzánk vendégségbe érkező felnőtt rokonoknak, ha édesanyám azt mondta: „Fiacskám, mondd csak el azt a verset, amit olyan szépen tudsz szavalni!”. Kiperdültem a szoba közepére, és teli torokból fújtam olyan beleéléssel, hogy az arcom kipirult, libabőrös lettem a gyönyörűségtől: „Sose hull le a vörös csillag: / Nap, Hold, Vénusz lehullott régen / S ő dől föl a keleti égen.” Nem mondanám, hogy ez a vers kimondottan a tejfogú korosztály mindennapi szellemi tápláléka volna, de úgy látszik, engem ezek a sorok megérintettek: „Sose hull le a vörös csillag / Nap, Hold, Vénusz lehullott régen / S ő dől föl a keleti égen.” Másrészt igen jól hangozhatott a *vörös csillag* a volt csendőr házában. Más volt ez, mint az addig ismert és szajkózott mondókák. Akkor, kőkorszakomban kezdődött nekem Ady, hogy aztán kamaszkorom ajándéka legyen, rajongásom tárgya. Különösen a *Héja-nász az avaron* című verse tetszett; volt úgy, hogy kimentem a kollégium mögötti dombra, és csak úgy magamnak, vagyis az egész világnak beharsogtam a szerelmes levegőbe. Aztán éveim gyarapodásával versmondó kedvem fogyatkozni kezdett, már nem szerettem, nem is tudtam verset mondani, magam is versírásba kezdtem. Olyan volt ez, mint a kincskeresés, mintha egy szál gyertyával egy sötét barlangban kutakodtam volna kincsek után, hogy milyen sikerrel, majd eldöntik az utánunk jövők. Ha lesz még bennük kíváncsiság. Vagy az idő sarába taposnak minket...?

Ady után jött Arany János a *Mátyás anyja* című versével. Hatéves lehettem, amikor négy évvel idősebb bátyámnak ezt a verset kellett megtanulnia az iskolában. Mire megtanulta, én is betéve tudtam, mintegy eloroztam tőle, verstulajdonosnak éreztem magam. Ünnepeyes pillanatok voltak ezek számomra, míg a bátyámnak kín szenvedés. Petőfit a *Szeptember végénnel* szintén a bátyámnak köszönhetem.

Időnként elővettem az olvasókönyvét, és mazsoláztam belőle. Mint kis-malac a vályúból a tejes korpát, habzsoltam a *János vitéz* gyönyörűséges sorait. Úgy nyolcadikos lehettem, már öreg versíró, amikor összevitatkoztam egy gimnazista fiúval, de olyan hevesen, hogy csaknem ölre mentünk, ki a nagyobb költő, Petőfi vagy Arany. Ő Petőfi-párti volt, én Arany mellett kardoskodtam. Indulatosan vagdostuk egymáshoz kedvencünk verseinek címét, így akartuk meggyőzni a másikat a magunk megkérdőjelezhetetlen igazáról. Most azt mondom, mindkettőnknek igaza volt, bár egy kicsit nekem igazabban.

Feleséggel és lányommal

Kisiskolás koromban kezdtem verseket, versszerűségeket írni. Akkor derült ki, hogy voltaképpen „költő” vagyok, amikor egyszer tanító néni óra alatt versíráson kapott. Megszégyenítés helyett népszerűség jutott osztályrészemül. Faluhírű költő lett belőlem, Petőfi kettő. Gyártottam a lányok emlékkönyvébe a szerelmes verseket. Vérszemet kaptam a sikertől, megalapítottam az önképzőkört. Aztán verspályázatot hirdettünk, melynek fődíja egy csomag Munkás cigaretta volt, az akkori idők egyik legtüdőrepestőbb füstölnivalója. Gondoltam, öreg versíróként én fogom elnyerni. Hanem Jóska barátom azt írta: „Suttog a fenyves, zöld erdő, / Tél szele hóval, faggal jó.” Elsápadtam az irigységtől, én gyakorló költő létemre nem tudok ilyen szépet, Jóskának viszont ez az első próbálkozása. A zsűrit nem érdekelte, engem hozott ki győztesnek, nyilván korábbi érdemeimre való tekintettel. Csak hetek, hónapok múlva derült ki, hogy a verset Jóska csak kimásolta egy könyvből, azt maga Weöres Sándor írta, aki máig az egyik legkedvesebb költőm, egy gyékényen áru Arannyal.

Bátorságomat összeszedve elküldtem neki a verseimet, a Szabad Föld szerkesztőségétől kapott címre, a Törökvész utcába, és ő válaszolt is: dicsérte rímeimet, a ritmust. Pedagógiai megfontolásból tette-é, vagy valóban úgy gondolta, már sohasem fogom megtudni. Mindenesetre jó hatással volt rám a dicséret, írtam szorgalmasan a minden bizonnyal gyengécske klapanciákat. Sose felejttem, micsoda öröm volt nyomtatásban látni A madárijesztő dala című versemet a Szabad Földben tizennégy évesen. Amiért még honoráriumot is kaptam, kemény kilencvennyolc forintot. Életem első keresménye volt ez.

Mi a költészet? Gyönyörűség. „Magasan szállj és hosszan énekelj, / Haldokló hattyúm, szép emlékezet” (Petőfi). Ez akkor is szép és igaz, ha tudom, hogy a hattyú, pláne a haldokló hattyú nem énekel, s a hangja inkább disznóröfögésre hasonlít, mint éneklésre.

S „Ki viszi át fogában tartva / A szerelmet a túlsó partra!” (Nagy László). Érzékletes kép, az ember nem tudja elfelejteni, agyába vésődik örökre, együtt él vele szerelmes szimbiózisban. Pilinszky takarékosabb a képekkel és metaforákkal, de azok aztán a nagyfeszültség erejével rázzák meg az olvasót. „Eszendők múlnak, évek, s a remény / mint szalma közt kidöntött pléhedény.” S ki ne ismerné: „Alvó szegek a jéghideg homokban, / Plakátmagányban ázó éjjelek”. Tandori Dezső írta harmincévesen: „állni egyre, / gyönyörűséggel megkövezve...” „Azt hiszem, valami ilyesmi lehet a költészet. És játék is, persze. A mindenségből gyúrt kicsiny, színes golyó, amit a költő odagurít embertársának, és játszani kezdenek. Gyermekek lesznek és angyalok. Szép pillanat, amikor a költőnek sikerül meglepni olvasóját valami egyébként ismerttel, megszokottal.

Vas István írta, hogy a vers rangot ad olvasójának. Hogy kevesek ügye a költészet, kevesen olvasnak verset? Vajon mikor volt tömeges tevékenység a lélek fényűzése? Mi, versolvasók, elmondhatjuk hát, amit Shakespeare V. Henrik királya mondott az azincourt-i csata előtt megfogyatkozott seregének: „Mi kevesek, mi boldog kevesek, mi testvérbanda.”

József Attila *Ars poëtica*-ja kezdősorának paradoxonát „Költő vagyok – mit érdekelne / engem a költészet maga?” Orbán Ottó így parafrázeálja: „Költő vagyok – mi érdekelne, / ha nem a költészet maga?” Ez a Janus-arcú igazság a költészet maga.

Mi a költészet?

Erkölcstelen igazolható védekezés a létezéssel szemben.

És álljon a végén biztatásul a Vas István-i remény himnusza: „De van, mint a végzet, a magyar költészet: / Nem vesz rajta erőt a halál országa.”

Úgy legyen!

BERETI GÁBOR

Az egyensúly dicsérete

AVAGY A VÁLTOZÁSBAN MEGTESTESÜLŐ
HAGYOMÁNY

Ha egy költészet portróját kívánjuk fölvázolni, érdemes az időbeliség és a nyelvi reprezentáció eszközeivel élnünk.

Irodalmunk színterére Fecske Csaba a Magvető Kiadónál 1978-ban megjelent, *Arcok holdudvara* című karcsú verskötetével lép. Ez az az időszak, melyben a korábbi művészi szereplehetőségeket áthangoló változások, mint például a Juhász Ferenc és Nagy László nevével fémjelzett, a metaforikusság paradigmájaként intonált látomásos beszédmód, fölerősödnek, s melyben bizonyos korábban virulens versnyelvi formák, gondoljunk a pártos irodalomra, kikopnak a szépírás gyakorlatából. A líra szabadságfoka megnő, s a közéletiség Petőfitől, Adytól, József Attilától örökölt reminiscenciái a mágikus realizmus vallomásos látomásaiban élnek tovább. Ezért a cenzurális kultúrrairányítás ezeket közvetlenül már nem érinti, mi több, ezek farvizén ismét lábra kapnak a korábban méltatlanul háttérbe szorított avantgárd irányok, sőt, akkoriban már érezhetők az elvont létszerkezetek struktúráin keresztül tájékozódni kész beszédkísérletek hatásai is.

Akkoriban – néhány, még tabunak számító témán kívül, mint például az ország szocialista elkötelezettsége, vagy ötvenhat – már minden a művek tárgyává válhatott. Ezért, hogy költőnknek e friss kötetében, az alábbi, bár még a kor megszólalásmódján, a népi szimbolizmus hangján, de kritikus hangvételűnek is érezhető szép verseit olvashatjuk: „Mi otthon vagyunk mindenütt, / az ország kenyérkereső / zezugaiban, / eltalicskázni Magyarországot, / gondok viperafészkebe botolva” (*Munkásszállás*). „Csak tiszta kezű lélettől / fogadok el bármit, csak az kell, / a szív-felőli szó, a tájszólásos, / csak ez adjon fölém tetőt” (*Ez a szegénység*). Megjegyzem, sorai a nem sokkal idősebb és hasonló életpályát bejárt Seifőző Simon dialektusára emlékeztetnek. De felfigyelhetünk arra is, hogy tizennégy évvel később, az 1992-ben közreadott *Holdfényben* című, tájverseket tartalmazó retrospektív gyűjteményének fűszövegében már úgy fogalmaz: „A készítés e versek megírására abból az időből való, amikor még szinte önfeledt szimbiózisban éltem környezetemmel, a szülőtájjal.” „Ma már nem írok ilyen verseket. Kiveszett belőlem a romantika, az a naiv hit, ami szükséges az ilyen ártatlan versek kidalolásához.”

Itt persze felmerül a kérdés, vajh mi történt, mi történhetett költőnkkel azokban a kritikus esztendőkbén. A naiv hit, a romantika elvesztésének illúzióromboló folyamatát paradox módon a korabeli társadalmi mobilitás erőltetett ütemű gyakorlata gyorsítja, hiszen a személyiségnek mindeközben egy életformaváltás ambivalens élményekkel telt valóságát kell feldolgoznia. A falusi – szögligeti – környezetből a városi – miskolci – környezetbe kerülő fiatalember egyszerre küzd a biztonságot nyújtó gyermekkor elvesztésének feszültségeivel, de az újdonságok által megnyíló lehetőségek léleképítő, munkát igénylő befogadásával is. A rázúduló változás, az elszakadás és a beilleszke-

dés traumája súlyosítja és gazdagítja a formálódó költői én világát. A búcsú a múlttól, a kifejezés addigi technéjétől való búcsú is egyben.

„Hogyan született meg az én versvilágom?” – teszi fel a kérdést a *Szárnyak, gyökerek* című, 2003-ban megjelent életrajzi ihletésű kötetben. „Kezdetben a szegények és elesettek – tehát az enyéim – költője kívántam lenni, verseimmel használni szerettem volna. Úgy akartam írni – ez azt hiszem, sikerült is –, hogy mindenki értsen, az is, aki nem végzett főiskolát, egyetemet, csupán nyolc elemít, vagy még annyit sem. Ez bizonyos mértékig a költészet degradálása volt és nem feltétlenül az olvasó megbecsülése, gúzsba kötve éreztem magamat, s rá kellett jönnöm, hogy én nem vagyok közéleti költő. Én csak a magam nevében tudok hitelesen szólni, nincs mese, individuális költő vagyok, moralizáló, létértelmező gondolkodó.” Tehát az eszmélkedés kezdeteitől fogva formálódó techné, mint látjuk, a kor mintáiból nő ki, s hatások és kísérletek stációin keresztül nyeri el az individuális létértelmezés jellegzetesen fecskei karakterét.

Bár az irodalom színterére az 1978-ban megjelenő, *Arcok holdudvara* című könyvével lép – s ezt a *Se füle, se farka* című 1980-as gyermekverskötete követi –, a maga érett valójában megjelenő meditatív fecskei hang először a *Vakfolt* című, 1987-ben napvilágot látott harmadik kötetében jelenik meg. Egy párhuzammal élve akár azt is mondhatjuk, hogy ahogy Ady Endre esetében Ady első két könyvét csupán a pálya előképének tekinthetjük, úgy tekinthetjük Fecske Csaba *Vakfolt* című harmadikként megjelent munkáját az ő valódi költői pályakezdésének.

A *Vakfolt*ban Fecske Csaba már teljes költői vértetben áll előttünk. A költő, akinek alkotó műhelyében napvilágot látó munkái innentől fogva a világ igazi valójára, mi több, a lét metafizikai dimenziójára nyitnak ablakot. S mivel az új világ már nem ábrázolható az eddig alkalmazott, csupán a felszín érintő metaforikusság verseléstechnikai eszközeivel, Fecske Csaba a világ költői elsajátításának, személyessé tételének feladatával szembesül. E nagyszabású küzdelemben tovább formálódik az a fanyar, ironikus beszédmód, a költői látásnak az a felszín alá pillantani képes érzékenysége, amellyel úgy költészete, mint a költői személyiség belső világa is gazdagodik.

A vissza-visszatérő tájélmény mellett, az érzékiség, a szülők, az elmúlás avagy tágabb értelemben véve az emberi viszonyok jelenléte tekinthető költészete állandó ihletforrásának, s jobbadán a tematika ezen elemei működnek poézise szervező erőiként akkor is, amikor lírája metafizikai dimenziókba emeli a versélményt. Bár kalandozó és kísérletező kedvének csupán a szélye szab hatáit, a divatba jövő és csábító szójátékok és szereplehetőségek csapdáit sikeresen elkerüli. Ebben könyveinek ökomenikus szerkesztési gyakorlata segíti: kötetekinek törzsanyagától rendre elkülöníti a limerick műfajára hajazó, szórakoztató, csupán a játékoságnak szentelt darabjait.

Fecske Csabánál a beszédmód, s főleg annak klasszikus formai megjelenítési változatainak a szabad vers modulációival történő átalakítása a grammatikai formabontástól a soráthajlásos mondattörés kísérleti alkalmazásáig terjed, anélkül azonban, hogy ezzel nyelve metaforikus alapzatát elveszítené. Az átalakításnak ezt a változatát akár a „megszüntette megőrzés” klasszikus képletével is jelölhetnénk. Ugyanakkor azt is megjegyzem, hogy Fecske Csaba kísérleteinek és megújulásra irányuló törekvéseinek hullámain annak ellenére alakul ki a saját beszéd stílár, jellegzetesen meditatív karaktere, hogy költőnk alapvetően nyelvújító alkotó lenne.

Ám költészetében ennek is megvan a maga hozadéka. Hiszen, mint látjuk, Fecske Csaba a kötött formák metaforikussága felől halad a szavakat nem a verstan szabályai, hanem egy „ellenverstan”, az élőbeszéd epikus igényei szerint elrendezni kész verseléstechnika felé. Ugyanakkor őt minden olyan esetben, amikor a poézis új és újabb vidékének a meghódítására indul, egy kivételes egyensúlyérzék, a felfedezés öröme hívó ambíciója, s nem a múlt felforgatásának, lerombolásának szándéka vezérli. A fecskei beszéd azért maradhat végig tetszetős, mert a filozofikus implikációkra hajló nyelv mind-étig képes megőrizni élményteli konnotációit.

Harmadik kötetével költészete egy folytonossá váló zenitre érkezett. A kezdeti verselés olykor romantikusnak tűnő változatait az akkoriban uralkodó látomásos realizmus nyelvezete színezi át. Megszólalásait új, asszociatív szóképek gazdagítják. Innentől hagyománykövető és újdonságkereső megoldásokat váltakoztatva, vissza-visszatérően dolgozza fel repertoárjának tematikai elemeit. Ám idővel ez a korszak is lezárul, hiszen a második modernitás nyelvi ornamentikájának egyre erősödő hatására munkáit a dísztelen szöveglíra modusa kezdi uralni: verselése az élőbeszéd epikus igényeihez igazodik. Ezért, hogy a fecskei *œuvre* alakulását követve, elének egy, a kor poétikai változásait leképező, a metaforikusságtól a szövegszerűség húzódnó trendjéve rajzolódik ki.

„Csöndcsorda nyoma / pusztá nyelvémen” (*Arcok holdudvara*, 26). „holdballada-éjen / csontunk sűrűjében” uo. „szélkeszkenő az arcodon, / pipacsnyelvét rád ölti a nyár” (34.); „Nyáj-hagyta”, „boróka-tűz” (40.), olvashatjuk első kötetében. Ha érett költészetében a szimbolikus hatást jobbadán már nem is ezekkel az utómodernitás értelemképzésében szokatlannak tűnő karakteralakító elemekkel formálja, munkáiban modellszerű, atavisztikus szódogokként azért még alkalmaz belőlük, így hatásuk a szövegekben mind a mai napig érvényesül. S talán éppen ez, a szintagmatikus szóhasználat oldja a szöveglíra monotóniáját, s tartja meg a fecskei retorikát a meditatív képi beszéd nyitottságában.

A *Vakfolt*tól kezdődően pedig már ott az élet mélységét a poézis magasából láttatni képes, a hasonlatkötő szavakat elhagyni kész, letisztult, meditatív erejű fecskei nyelv. „oly öntudatlan a / cigarettát kioltó mozdulat / mint a születés maga – / nincs benne se meddő se salak // a füst teste úgy enyészik el / hogy nem hagy semmilyen nyomot / a részvétlen levegőben / mintha soha nem lett volna ott / anyagtalán árnyékkod csupán / a mélység síkjai fölött / mit – esendő igazolásul – a fény / pecsétként a világra ütött” (*Igazolás, Vakfolt*, 18.). Az időrétegeket itt már az egymásra hajló „füst-árnyékhelyek” anyagtalansággal teli üressége, esemény- és nyomnélkülisége hatja át, ez a jellegzetesen fecskei képi-metaforikus közegimplikáció, amely megteremti a születés és az elmúlás, az élet és a halál motivikus átlényegüléseit, ám a kezdet és a vég egyidejűként megidézett artikulációjában, a létet önmaga ellentétéként, vagy önmagának ellentmondó, felfoghatatlan értelmű eseménysornak láttatja. A későbbiekben már az először itt megjelenő vertikális időszerkezet alakítja versei meditatív jellegét, s ez őrzik meg az akkoriban eltárgyasuló, vagy éppen elveszni látszó versszubjektum antropomorfizálhatóságának lehetőségét, s a maga belső paradigmaváltását követően a fecskei beszéd is ennek köszönhetően őrzik meg az egyébként eredendően reflexiós és interpretációs modalitásait.

A fecskei verselés a továbbiakban a körülmények alakulásának és a költői személyiség alkati adottságainak hatása alatt formálódik. Mint láttuk, a lírai

megszólalás igényének, mondhatnánk divatjának következtében beszédmódjában a metaforikusság hordozta pátoszt az élőbeszéd szójátékokkal fűszerezett, iróniára hajló tendenciája váltja fel, ami viszont alámossa, eliminálja a magyar költészetben hagyományosan jelen lévő közéleti szereplehetőségeket. Ezért, hogy Fecske Csaba néhány éve *Kiűzetés* címmel közreadott, autentikusnak tekinthető életmű-válogatását már az individualizmussal áthatott emlékeztélíra darabjai uralják. Lírája ezzel a váltással azonban nemcsak gazdagodik, de egy jelentős színárnyalatát el is veszíti: a kezdetben még meglévő közérzeti, közéleti vonása elhalványul. Az idővel elmaradó tájversek helyét pedig a mitológiai témájú és a misztikusnak tekinthető istenes versek veszik át. Ezekben az évtizedekben egy önálló gyűjteményt szentel erotikus munkáinak, illetve a prózaversek ellentételezéseként külön kötetbe gyűjti a kötött, szonettformában írt opusait. Később visszamenőleg is elhagyja a központosítást.

Testamentumnak szánt kötetébe mindazonáltal költészete legszebb darabjait gyűjti össze. Mint például az *Ezüst rét* című munkáját, amit a *Visszalopott idő* címmel megjelent könyvéből emel át: „mezők a hajdankori éden / öreg fűzek türelmes zöldje / egy szőke kisgyerek szemében / a látvány boldogan fut össze // kis titkaiba bonyolódva / fehér frufrus üszöt legeltet / kalanddal csábítja a Bódva / hol lányok mímelnek szerelmet // kéjesen nyög a víz alattuk / a nap megágyaz már az estnek / a búzaföldön át vonat fut // emlékül hagyva ott a füstjét / a báméskodó kisgyereknek / kit most bocsát el az ezüst rét” (*Ezüst rét*). Kis remekében a már jelzett, egymásra rétegződő időviszonyok vertikálitása működteti a modernitáson túlnyúló hatást, merthogy itt a visszaidézés nem az eredethez való visszafordulás, rekonstrukció, hanem a jelenben történő elevenné tevés, konstrukció.

Ugyanúgy, ahogy azt a *Korcsolyapálya* című opusában is láthatjuk: „hol voltál hol nem / mit tudják azt a kóbor évek / kiről beszélek // az iskolaudvar fölött verdes a téli éj / sosemvolt s elmúlt történeteket / sodor az idő árapálya / telehold s emlékezet világosában / a korcsolyapálya (...) fényt izzadnak a reflektorok / fel-feltűnik prêmes piros kabátja / jön a homályból gyerekkorából / a zúzmarás kerítés mögül bámulom / mit karcol a jégre korcsolyája // tizenhét múlt minden elmúlik / szeme kék mint a megrepedt üveg // kacajok sikítások hópehelynyi csöndek / hol voltál hol nem életünk uszadékait / sodorja az idő árapálya” (*Korcsolyapálya*). Itt kétféle veszély leselkedik a poézisre. Az egyik, hogy a költőnek nem sikerül elkerülnie a posztmodern érzülettől idegen szentimentalizmus hatását, a másik pedig, hogy enged a múltat súlytalanná tevő, mindent magába olvasztani igyekvő posztmodern érzületnek. A *Korcsolyapályában* Fecske Csaba kitűnő egyensúlyérzékről téve tanúbizonyságot, példásan oldja meg a poétikai feladatot, hiszen az időrétegek között érezhetően áramló nosztalgia azért nem terjed túl a tárgyias érzelmesség határain, mert tehetségének még a pálya indulása idején belékódolt, s a modernitáshoz kötő energiái megóvják attól, hogy akár a szentimentalizmus, akár a kisajátító, korlátozó individualizmus csábításainak engedjen. A fikció alanyának az időrétegekhez viszonyított többes felületű kötődése itt egyszerre utal a lírai szubjektum retorikai énjére, mint ahogy a tárgyiaságok „időidéző” jellegére is, s az olvasásban épp ez, e kettősség között indukálódó oszcilláció óvja meg az emlékkonstrukcióban megelevenedő nosztalgia érzületét az elevenséget elveszejtő múltba fordulástól, illetve a kiüresített, a múlt nélküli jelen ahumánus, posztmodern képzetétől.

Korábbi ismertetőimben említettem már, hogy a kortárs magyar irodalomtudományi diskurzusban a kritikusok és az irodalomtörténészek egy része

kétségbe vonja az (élet)művek bizonyossággal történő értelmezhetőségét, hivatkozva a vonatkoztatási pontok relatívvá válására, a beláthatatlanná váló világ nyelvi képlékenységet implikáló voltára, avagy a személyiségnek az énszóródásban történő leépülésére stb., s utaltam rá, hogy Fecske Csaba munkássága is bővelkedik az ezt igazolni látszó, alternatív olvasati lehetőségeket kínáló munkákban. Ez utóbbira példa többek között az *Éhükbe veszve* című opus is: „szemükkal megköveznek / ahogy távolodnak egyre / a semminél semmibe // tétován szállong / a rajtuk átszítált idő / ott vagyok éhükbe veszve már / lerágva csontig // ez volnék hát / ez maradt belőlem nekik / ez a semminél alig több / szinte már nem is eleven // nem a reménységük vagyok rég / önző szeretetük keserű étke csak” (18). A textusban tudniillik megjelenik egy közelebről meg nem határozott, a szöveg szerint többes szám harmadik személyű allegorikus szubjektum; azok akik szemükkal megköveznek, akik a semmibe távolodnak, akik számára én a reménység helyett csupán önző szeretetük étke vagyok stb. Ám e fenyegető szubjektum mellett, mintegy a vers új alanyaként szerephez jut a fenyegetett, az ún. áldozati én is, mai szóhasználattal: a másik. Kiléte a recenzens olvasatától függ: ez lehet akár a reménytelen, bár fenyegetett ifjúság, a boldogsággal kecsegtető, bár fenyegetett szerelem, a szülők, a gyermekek, de lehet maga a (fenyegetett) élet is. Ezért némi képzelőerővel akár arra is juthatunk, hogy nem is az olvasó olvassa a verset, hanem a fikció szubjektuma, alanya, együtt versbéli (odagondolt) társával, a másikkal, azaz – azáltal, hogy az én-szóródás újabb, immár pontosított alanyaként ki mit gondol oda fenyegetett énként –, maga a vers olvassa az olvasót. Mindezek alapján felvethető a kérdés, hogy posztmodern költőnek tekintsük-e Fecske Csabát.

Véleményem szerint a körülményekkel trükköző, a személyiség(ek)et cserélgető, elimináló, a vonatkoztatási pontokat relatívvá tevő valóságdirektívák mellett a költői világteremtés érdemben csupán abban a kétpólusú viszonyrendszerben értelmezhető, melyben a választóvonal a humanitáshoz kötődő, avagy az attól eloldó(dó) pólus két térféle között húzódik. Az előbbiben a művek tabuk és korlátozásoktól mentesen, míg az utóbbiban csupán korlátozó jelleggel, esztétikai-ideológiai előfeltételekhez igazodva alkothatók meg. Az utóbbi szempontrendszer szerint például az a korszerű mű, amely politikamentes, kerüli a képviselői (nemzeti, vallási, szociális stb.) tartalmakat, vagy amely az én-szóródásban eltűnő személyiség ábrázolás technikai (pl. az én és a másik, a testfétis stb. sémáinak) primátusára játszik. A fecskei költészet alakulásának trendje ugyan az előbbi pozíció felől az utóbbi felé mutat, ám a két pólust elválasztó individualizmus Rubiconját nem lépi át. Ezért műveinek valós értékét, jellegét egy, a globalizációban fölerősödő, a kvalitást a jövedelmezőséggel felcserélő, tárgyiasító, ahumánus szemlélettel (értékmérővel, értékrenddel) aligha állapíthatnók meg. Költészetét egyes munkáinak csupán formai jegyei, illetve verselésének trendszerű individualizálódása alapján az ahumánus krédó részének tekinteni minden bizonnyal tévedés volna. Fecske Csaba egyes munkáit ugyan a posztmodern verselés kritériumaira figyelemmel teszi próbára, mintegy teszteli, ám költészete a humanitás értékeit megtartó költészeteszmény keretein belül marad.

Istenes versei például egy következetes alkotói attitűd meditatív nyelvi ornamentikáját hordozva illeszkednek az életmű koherens szerkezetébe. Verseiben a világiásodott hitre ismerhetünk, a spiritualitás nélküli Istenre és a szakralitás nélküli transzcendensre. A világiásodott hit nem is tagadás, nem

is kétkedés, mint inkább a fosztóképzőkben élő, vallástalanodott, ám akceptáló belátás. Az egyensúlyt most is keresi, s ahogy korábban, itt is megtalálja. Az isten mindenütt ott van, ahol hiányzik az ismeret, a tudás, de az igazi Isten sehol sem cáfolja a megszerzett tudást, a gnóvizist. Verseivel nem Isten létére, mint inkább az istenhez való emberi viszony jellegére kérdez rá. Isten mint lény, misztikum ezért megismerhetetlen, míg a hozzá fűződő viszony mitológia. Azaz megverselhető. Az *Ima-féle* opus sorai is erre utalnak: „Istenem ha volnál / hozzám lehajolnál / egy kicsit szeretnél / magadhoz emelnél / nem hagynál a porban / tudnám a menny hol van / hogy segíts azt néznéd / van-e egy kis méz még / fölítatnád könnyem / akit a sors vert meg / én szomorú gyermek / szót fogadnék könnyen / Istenem Istenem / ne csak én lehessen / neked is kell lenned / én miért ha te nem” (96). Vagy például *Az Olajfák hegyén* című versében az öröklét és az elmúlás kérdéseivel szembesülő, Krisztus szenvedéseit magán viselő ember dilemmáit fogalmazza meg: „sose kételkedtem szavaidban / de nincs elég erőm széttörni / a földi lét bilincseit / a lélek hiába kész a test visszahúzó / félek az utolsó pillanattól / mikor minden gondolat és érzés bennszakad / mikor már nem lehet másként semmi / csak ahogy van / minden bevégeztetett / de már de még nem tudhatom / hogy ott vagy-e” (95). Nyelvében az emlékezés szerkezete úgy válik a kétkedés, a valóság formájává, ahogyan a test valósága nélküli, misztikus életben felrémlik a szakralitás nélküli isten. Lírájában végül is azért élhet az ateista békében Istennel, mert költészetében az emberi szó inkább mitológia, mintsem transzcendencia.

A Miskolcon, ahol Fecske Csaba él, megjelenő Múút című folyóirat nyitott a különböző irányzatok felé, hasábjain olvashatók individuális, szójátékokkal tűzdelt ironikus ihletésű, s újabban már akár közéletinek vélhető alkotások is. Nemrég például egy vita keretében az új komolyság programjával fellépő, a politikumot visszacsempészni óhajtó csoport tagjai is hallathatták hangjukat. Az egyoldalúságok elkerülése érdekében azonban csak remélhetjük, hogy elképzeléseiket a teljesség égisze alatt kívánják megvalósítani. Így sem lesz könnyű dolguk, hiszen mintha egyre inkább egy reinkarnálódó, régi vágású, népnemzeti konzervativizmussal találnák szemben magukat. Irodalmunk és közéletünk sínylené meg, ha a törekvések bármelyike alapvetően politikai színezetet kapna. Hiszen van egy híd. A szófűgő, amely felett ott lebeg a Fecske Csaba költészetét is a termékenység közegében tartó „poétikai-politikai” egyensúly szelleme. Kár lenne ezt figyelmen kívül hagyni.

Fecske Csaba szerencsés alkat. Idősebb és fiatalabb pályatársainak figyelmét magára vonni képes integratív személyiség, akinek az életet megszenvedett derűs egyénisége őriz még magában valamit a 19. század mécses világitású otthonainak hangulatából, de aki a petróleumlámpák fényeit már odahagyva villannyal világít. S nem utolsósorban ő az, aki led-, és plazmaképernyős okoseszközökön tájékozódva fordul a 21. és az azon is túli századokból érkező kihívások felé. Olykor kesernyés szavú individualizmusával együtt is közösségi lény. Gyermek és felnőttek köreiben szerveződő kis közösségek, baráti társaságok tagja. Versei derűs játékosságú részét közönsége legfiatalabbjainak szenteli. Munkássága jelentős mese- és gyermekirodalmat ölel fel. Költészete a modern és a posztmodern színekkel ráirányuló figyelem fényeiben egyaránt otthonosan csillog.

Sokrétű egyéniség. Az egyensúly mestere.

LAPIS JÓZSEF

Pillantások a végből

KIRÁLYOK ÉS PRÓFÉTÁK
FECSKE CSABA VERSEIBEN„legyen valakim szükség esetén
aki megállít a szakadék peremén”
(Fecske Csaba: Isten)

Fecske Csaba írásművészetére jellemző mind a bibliai allúziók rendszerű szerepeltetése, mind a biblikus szerepversek és helyzetversek alkalmazása (olyan alakok hangján szólalva meg, illetve alakját idézve föl, mint Dávid király, Mózes, Hiszkija/Ezékias király, Ábrahám, Lót stb.), valamint a párbeszédbe lépés az istenes költészeti hagyománnyal. Bár arányaiban az ószövetségi háttér túlsúlya vehető észre,¹ az újszövetségi közeg sem idegen éppenséggel a szerzőtől. Az *Első életem* című 2006-os kötetének *Eleitől fogva* ciklusa például tizenkét költeményt tartalmaz, közülük négy az evangéliumhoz kapcsolódik, hét ótestamentumi ihletésű, egy pedig „független” imavers. Írásomban elsősorban e ciklus néhány darabjához, továbbá az először épp a *Parnasszus* folyóirat hasábjain 2013-ban megjelent *Dávid király könyörgése* című Fecske-vershez igyekszem hozzászólni.

Alapvetően elmondható, hogy Fecske Csaba istenes-biblikus költeményeire is igaz az, amit Bedecs László a teljes életműre vonatkozóan megállapít, tudniillik hogy azt egyfelől mindenekfölött szervezi az emlékezés és a múlttal való szembenézés, másfelől áthatja a „nosztalgikus, mégsem érzélgős hang”.² Ez az alaphang nevezhető akár rezignálnak is, s a Fecske-féle megszólalás lényeges jellemzője az az én- és önmagakereső önreflexió, amely éppenséggel a Másik, az Isten viszonylatában olyannyira jellemző Dávid király zoltárára is. Az ótestamentumi király nem véletlenül lesz tehát kedvelt alakmása a szerzőnek, hiszen a Szentírás egyik leginkább emberi vonásokkal bíró figurájáról van szó – a bizony többször vétkező, az elkövetett hibáival rendre szembesülő, azokkal számot vető, vezeklő, hitében engedelmes Dávid két versben is megidéződik. A *Dávid* című szonett a fiatal pásztorfiút állítja elénk, aki még sorsa feltánulkozása előtt áll (bár „a nap özönlő szikrái” földézik egy birkákat legeltető másik pásztor, Mózes emlékezetes reveláció-pillanat...), de a vers már előrejelzi, merre tart: „sötét árnyékat növesztett magánya / akiknek ő kell úgyis rátalálnak / mint majd népe körülötte nyája”. A sötét árnyékkép és a pásztoralak földézi a 23. Dávid-zoltárt, a jó pásztor énekét, amelyen keresztül az ifjú emberre már ráíródik a későbbi Krisztus-alak, aki már az emberiséggé kiterjesztett nép őrizője és gyámolítója lesz. A versben

1 Tinkó Máté is észreveszi ezt a *Kiüzetés* című 2017-es verseskötetről írott recenziójában: „A zsidó–keresztény kultúra exegézisének igénye Fecskénél főként ószövetségi parafrázisokat hív elő.” (*Tudatom, testem, Idóm, Múút* portál, 2019. február 4.)

2 Bedecs László: *Mennyivel könnyebb volna*, Bárka, 2007/2, 122.

ugyanakkor Dávid személyes sorsa és leendő magánya is benne van, élete végének szomorú elhagyatottsága. Ez az állapot lesz a lírai alaphelyzete a *Dávid király könyörgése* című későbbi (az előbbinél nagyszabásúbb és összetettebb) költeménynek. A vers mottója Rilke *Abiság* című művéből származik (Nemes Nagy Ágnes fordításában), az idézet a par excellence nosztalgikus léthelyzetet mutatja föl: „Ült a király, múltatta a napot / múlt tetteken, volt vágyakon me-rengve”. A Károli-féle revideált bibliafordítást idézve a „Súnem városából való Abiság” volt az a fiatal szűz, aki az agg királyba lett volna hivatott új életerőt lehelni: Abiság ugyan ápolja őt, ám vágyait nem tudja ő sem újraéleszteni: „a király nem ismeré őt” (1Kir 1,1-4). Fecske Csaba műve a mottón túl ugyan nem idézi meg az érintetlen fiatal leány alakját, ám a monológvers Dávidja nem véletlenül könyörög – egyebek mellett épp – a (mégoly szelíd) vágyak új ismeretéért. A vers tulajdonképpen létösszegző, s egyben időszembesítő is: az élet telében járó ember tekint vissza benne a korábbi időkre, elért eredményeire, elkövetett hibáira. A címen és a mottón kívül a szöveg maga oly kevés konkrét bibliai utalást tartalmaz, hogy valójában modern lírai önvallo-másként is olvashatjuk – bár a vonatkozások ráérthetők Dávid király ismert életmozzanataira (bűnök: a házasságtörő szenvedély Betsabéval, a férj, Uriás elveszejtése; sorscsapások: a gyermekek lázadása; fájó hiányok: az Úr temploma felépítésének tilalma stb.), a megfogalmazás egyetemes, általános emberi fájdalmakat ír le. A versbeszédet egyrészt a büntudat, másrészt az elmúlás fé-lelme szervezi: „vonít házörző ebem a lelkiismeret / éjszakánként nem enged nyugodnom”, „ez a föld hamarosan elbocsát engem is / jaj visszaút nincsen csak út kacskaringós / gyötrelmes út melynek egy pontján szembesülsz / majd azzal mit kellett volna másképp”. A két szál összekuszálódik, amennyiben – Babits *Ősz és tavasz között* című versével párhuzamban – a halál várakozása elsősorban azzal a hiányérzettel telítődik föl, amely az el nem végzett, illetve a rosszul elvégzett dolgokból adódik. A gyötrelme abból származik, hogy el kell menni, miközben volna még mit tenni, illetve sok mindent másképp kel-lett volna tenni: „semmit sem lehet az időbe belefojtani / attól a legnehezebb megszabadulni ami sosem volt tiéd”. Az utolsó szép sorokban az az állapot rajzolódik meg, amelyről a feltételes mód jelzi, hogy soha nem volt, és soha nem is lesz már benne része a beszélőnek: „olyan szeretett volna lenni mint a víz partjára ültetett / fa mely kellő időben gyümölcsöt terem / és örömét leli a vágyakozásban”.

Sajátos határhelyzetben szólal meg a *Hiszkija éneke* is, amely az Ézsaiás/Izajás könyvének 38. részében található hálaének parafrázisa. A református fordításokban Ezékiás, a katolikusban Hiszkija a kevés szent-életű júdai király egyike volt, a dávidi örökség folytatója („Azt tette, amit helyesnek lát az Úr, egészen úgy, ahogyan ósatya, Dávid tette.” 2Kir 18,3 RÚF), aki vallási reformot eszközölt, s akinek uralkodása Ézsaiás próféta működésével esett részben egybe. A Királyok második könyve és Ézsaiás könyve beszámol halálos betegségről, amelyből könyörgése, keserves sírása után („láttam, hogy könnyezettél”) meggyógyítja az Úr, és megtoldja évei számát még tizenötlettel. A hálaének a gyógyulás után hangzik föl, s ebben a király beszámol félelméről, elhaló, majd feléledő reményéről, hálájá-ról egyaránt. Fecske Csaba szonettje ebben az összetett lírai alaphelyzetben íródik, amely, látjuk, nem áll távol a megelőző dávidi szituációtól: ezúttal is egy élete válságpontjáról visszatekintő ember könyörgését olvassuk. Nagy különbség azonban, hogy míg Dávid a közelgő véggel néz szembe, addig

Hiszkija haladékot kap, s tudja, ezzel felelősséggel kell bánnia: „[...] zöldrelni hagytad a fát / szenvedésem is hasznomra vált / javíthatja magát az élő”. A halál réme azonban ott kísért még: „de mielőtt fölfalhatná az éj / a nappalt elsötétül szemem / füstölve kilobban a szenvedély / bennem ím felgöngyölve életem // mit a szövőszékről a Kéz levág”. Az Úr mint a munkáját bevégző és a vászon megmaradt fonalait levágó takácsmester szép képe közvetlen átvétel a Szentírásból, mint ahogyan a vers felütése is: „mint megriadt kiscsipesz csipogok / nyögdecselek mint dúcon a galamb” – a Szent István Társulat fordításában a kapcsolódó rész ekképp hangzik: „Mint a fecskéfióka, úgy csipogok, nyögdecselek, mint a galamb.” (Ézs 38,14) A költeményt magát is áthatja a hála kifejezése, amennyiben a szenvedés, amellyel Isten sújtotta, és a vég megpillantása a királynak áldására vált végül, a kegyelem megtapasztalásához vezetett – fontos tudni, hogy a túlvilági élet fogalmával nem dolgozó ószövetségi felfogás szerint a hosszú és egész élet az Istennek tetsző életvitel jele, s ellenkezőleg, ha valakit „élete delén” ér a halál, az az Úr tekintetének elfordítását jelenti. A halál nem önmagában nyomasztó tehát, hanem azért, mert az Istennel, az élet Istenével való közösség végét, az Úr büntetését jelentheti.³ A *Hiszkija éneke* annak az embernek a könnyebbült sóhaját jeleníti meg, akinek megadatott a lehetőség, hogy munkája ne maradjon végezetlen.

„[M]ögötte múltja kiszáradt meder”, olvassuk a *Mózes* című költeményben, ezúttal is az élet egyik kései határpontján, az élet végén még egyszer megálló ember helyzetében. Mózesnek, tudjuk, végül nem adatott meg, hogy belépjen az ígért földjére, csak megpillanthatta azt Nébó hegyéről: „Megmutattam neked, de nem mehetsz be oda.” (5Móz 34,4b RÚF) Fecske Csaba bibliai ihletésű verseinek jellemzője, hogy a költemények képrendszere, metaforikája az adott figurához kapcsolódó bibliai motívumokból épül föl, retorikailag ekképp mutatva meg az adott pontban sűrűsödő kapcsolatrendszert, sajátos módon, a vallásos gondolkodással összhangban a metaforikusság által hozva létre a metonimikus, ok-okozati összefüggéseken alapuló logikát. A Mózes ennek jó példája. A bekezdés elején idézett sor például nyilvánvalóan az Egyiptomból történő kivonulásra utal vissza, arra az eseményre, hogy az Úr kiszárította a menekülő zsidók előtt a Vörös-tenger medrét (majd újra vízzel árasztotta el az egyiptomi üldöző csapatok megérkezésekor). A „kiszáradt meder” szókapcsolat alapvetően negatív, ürességet, hiányt jelző konnotációja így a bibliai összefüggésrendszerben mégis a csoda képzetével töltődik föl – a vers nagyszerűsége, hogy ezek a mellékjelentések párhuzamosan, egyszerre vannak jelen. A halál pontjából a múltjára visszatekintő Mózes egyaránt érezheti annak fájdalmas, az éltető víztől megfosztottságát, valamint áldott, nagyszerű voltát is. Ez a vers is az átlépés pillanatának helyzetét, annak dilemmáit állítja elénk – a rábízott dologért felelősséggel bíró, de az események folyását immár elengedni kényszerülő vezető gondja ez, miközben közeledik már az a találkozás, amelyre oly régóta készült: „a semmibe hull fájdalom öröm // mint víz ha megbillen a poharad / a világból a léte kicsordul / a teste itt de lelke már ott túl”.

Újszövetségi kontextusban közelít mindez a Gecsemáné kertben imádkozó Krisztus létezéséhez, amelyet Fecske Csaba *Az Olajfák hegyén* című nagy-

³ A bibliai részek értelmezéséhez lásd: *Biblia magyarázó jegyzetekkel*, Revideált új fordítás (RÚF 2014), Budapest, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 2018. Itt: 881. Illetve: Barry Webb: *Ézsaiás könyve*, ford. Bádonyi Márta, Budapest, Harmat Kiadó, 2001, 182.

szerű költeményében jelenít meg: „félek hogy beszorulok a lét / és a nemlét közötti résbe / s nem lesz elég erőm nem lesz / elég a szenvedés se / hogy [...] / átcusszanjak hozzád mint egykor / anyám öléből e világra”. A két király, majd a próféta után Isten fiának beszédhelyzetében teremti meg a költő a lét határának tapasztalatát – egyszerre nyújtva lírai kommentárt Dávid, Ezékiás, Mózes és Jézus Krisztus alakjának egyedi megéltetéséhez, valamint sajátítva át a bibliai alakok történetében ott rejlő mélységesen emberi tapasztalatokat.

FECSKE CSABA

Egy sír fölött

egyre csak tágul az apám ütötte
rés az időn
rám rakja terhét minden nap
ami sietve jön

és éppúgy távozik
s mint eldobott göncöt hagy maga után
szólni olykor fájdalom
fölszakadt seb a szám

az emlékezet
mumifikálja az eltávozottat
nézem a kőbe rótt nevet
Istenem miatt hogy csak így lehet

Magamra hagylak

amit kerestem nem találtam
a jóból mindig mások kapnak
feledni vágyom hogy mire vágytam
maradjon meg ami volt annak

sok fáradt év fuldokol a mában
évek évek mind cserbenhagytak
velem már nem lehet mostohábban
te önző elég vagy magadnak

érzéseiden kiüt a rozsdá
minden egyes szavad vakablak
egy életbe kerülnél hát sokba
nem éri meg magamra hagylak

KÖDÖBÖCZ GÁBOR

„Volna még itt annyi
minden”NYELVI ERŐ ÉS EMBERI MÉLYSÉG
FECSKE CSABA LÍRÁJÁBAN

Fecske Csaba mintegy öt évtizedes alkotói pályára visszatekintő és nagyjából harminc önálló kötettel rendelkező költő. Bemutatkozó köteteitől (*Arcok holdudvara*, 1978; *Se füle, se farka*, 1980) a *Majd máshol*, 1998; illetve az *Ami lehetne még*, 2001 című kötetein keresztül hosszú és sikereket sem nélkülöző út vezetett a hetvenedik születésnapra megjelent, életmű-válogatást tartalmazó kötetig (*Kiüzetés*, 2018). Utóbb említett, saját kezűleg összeállított, reprezentatív versgyűjteményében az elmúlt húsz év terméséből válogatott a költő. Még-hozzá igen szigorú kritériumok szerint. Ha tehát az olvasó hosszmeteszben és keresztmeteszben is megbízható képet szeretne kapni erről a költészetről, akkor a 2002-ben megjelent válogatást (*Jelölni tüntömet, versek 1975–2000*) is feltétlenül ismernie kell.

Eme kötet bizvást referenciaversnek mondható darabja (*Anyegin elkallódott levele*) poétikai és világgépi szempontból is pontos és hű képet rajzol Fecske Csaba lírájáról. Ez a hallatlan műgonddal és kagylótürellemmel kigyöngyözött remeklés olyasféle szerepet tölt be az életműben, mint például József Attilánál az *Eszmélet*, Kosztolányi Dezsőnél a *Hajnali részegség*, Pilinszky Jánosnál az *Apokrif*, vagy Kányádi Sándornál a *Halottak napja Bécsben*. Jól tesszük hát, ha fölidézzük az ikonikus vers néhány érzékletes elevenséggel bíró, emlékezetes szépségű részletét: „Elhasználódik elvásik az ember míg eljut / a tündöklő pillanat peremére – a vágyig / melynek sötétlő mélyén ott a másik (...) s messze a folyóparton túl sovány fák mögött / hatalmas fehér báláit görgeti a köd / ősz van nagyon de még nincs veszve / minden jöhet szép és jó életembe (...) a bőrömön összegyűlt / napfényt viszem el magának / melegét életem legszebb nyarának (...) a boldogság tudom mindig / egy fűszál éjjelében tűnik tova / ami emberi csak annyira örök mint vízbe dobott / kő nyomán hangtalanul gyűrűző vízkörök (...) a semmi gödreit / próbáljuk betömni életünkkel mindig minden / átadja helyét valami másnak szeretünk / így vetünk tört a halálnak (...) ki tudja mit visz és mit hoz a holnap / semmi sem múlik el egészen lesz ami volt / és lesznek akik valaha voltak”.

Az *Anyegin elkallódott levele* nyelvi erejében, formarendjében, artisztikumában, csillámló játékosságában, emberi mélységében és ultrahangokra fogékony konnotációjában a kortárs költészet legkiválóbb darabjaival egy sorba állítható alkotás. A kulturális emlékezet, valamint a nyelvi, irodalmi hagyomány által kondicionált poema nemcsak a férfi-nő viszony szerelemben megélhető dimenzióiról (elhazudott álmainkról, be nem vallott, eltemetett vágyainkról, a viszonzatlanság fájdalomáról és a reménybeli beteljesülés misztériumáról) beszél szubjektív hitelességgel és sugárzó tisztasággal,

hanem az emberi kapcsolatok szövevényes kuszaságára, törekénységére, a félreértés, a meg nem értés és másként értés kollektíve elszenvedett tragikumára is figyelmeztet. Ebben a minőségében lehet ez a vers az emberi természetéről, az interperszonális kapcsolatokról és a létről való tudás megvilágosító erejű költeménye. Az ilyen és ehhez hasonló színvonalú művek okán gondolhatjuk azt – amit egyébként az újabb kötetek versvilága is megszemenőikig igazol –, hogy a táguló körökben mind nagyobb terrénumokat meghódító s az ofikus tudás rilkei mélységeit egyre tisztább regiszteren megszólaltató miskolci költő minden kétséget kizáróan beletartozik a kortárs kánonba. Még akkor is, ha – ilyen-olyan okok miatt – némelyek nem szívesen vesznek erről tudomást.

Fecske Csaba nagy formakultúrájú, az artisztikumra különösen fogékony szerző, aki a *poeta doctus* és *homo ludens* szemlélet- és érzékenységformáiból teremt sajátos képi világú, metaforikájával természet- és valóságközeli hangulatot sugárzó, ám a „léteésszakma” metafizikai tapasztalatait is magába sűrítő költészetet. Az egzisztenciális fenyegetettség és elmúlástudat által motivált időcentrikus szemlélet (a *volt*, *van* és a *lesz* problematikája) olyan intenzitással van jelen a versekben, ahogyan az elődök közül talán csak Berzsenyi, Arany, Kosztolányi és a kései József Attila lírájában. Életremény és halálhívás vitájában „a hajdan volt ég csillagképét” idézi önerősítésként, ugyanakkor illúziótlanul veszi tudomásul, hogy „a semmibe hull fájdalom öröm”, mígnem rezignált lemondással konstatálja a valót: „a világból léte kicsordul / a teste itt de lelke már ott túl” (*Mózes*). A vendéglét metafizikai távlatból fölsejelő mélyebb és teljesebb értelme a transzcendenciához folyamodó vezeklésszerű segélykérésben („könyörülj rajtam vedd elém szíved / én már éhen pusztulnék nélkülöd” – *Se élő, se holt*), illetve az önnön létének értéktudatos megvallásában („verset írsz mert te csak így tudsz / tőit vetni az elmúlásnak” – *Mindig találnak*) egyaránt autentikus gesztusra ismerhetünk, hiszen az idézett szöveghelyek az individuum egyben tartásáért, az integer személyiség megőrzéséért folytatott erőfeszítéseknek adnak hangot.

Ez a későromantikus indíttatású, döntően a klasszikus modernsége hajzó esztétikai magatartás a kommunikációképesség és a mértéktartóan experimentáló korszerűség követelményének eleget téve úgy képes megszólítani a versszerető olvasók viszonylag széles rétegeit, hogy eközben a szakmabeliek elismerését is kivívja. A közelmúlt recepciójában olvasható kritikusi vélemények (Bertha Zoltán, Bereti Gábor, Csorba Piroska, Oláh András, Elek Tibor, Kaló Béla, Kabai Zoltán, Antal Attila) szinte teljesen egyetértenek abban, amit jelen sorok írója a Napút 2002. februári számában az *Ami lehetne még* című kötet apropóján megállapított. Fecske Csaba finom hangolású, sokféle élmény- és kifejezésformát szintetizáló költészete révén „az utóbbi években vált a kortárs irodalom első vonalába tartozó, poétikai és világképi szempontból egyaránt figyelemre méltó alkotóvá.”

A Fecske Csaba által képviselt minőséget mutatja, hogy – ha picit talán megkésve is – 2008. március idusán méltán kapott József Attila-díjat. Jelzésértékű az is, hogy legjobb tudomásom szerint országszerte több felsőoktatási intézményben választják őt, illetve költészetét szakdolgozati témául. A szerző meséiről legutóbb az ifjú pályatárs Bán Olivér, nagy népszerűségnek örvendő gyermekverseiről pedig Krizsai Andrásné értekezett. A legavatottabb, az életmű értékeit irodalomtörténeti összefüggésben is méltóképpen bemutató munka azonban kétségekívül a Fecske-versuniverzum legtitkosabb

ultrahangjaira is érzékeny Csorba Piroska szakdolgozata, amely szeretetteljes elmélyültségével és szakszerűségével akár egy nagyobb és távlatosabb munka előképének is tekinthető. A másik hűséges és értő pályatárs Kaló Béla, aki – élet és irodalom interferenciájára ügyelve – a költő munkásságát minden részletre kiterjedő interjúorozatban tárja az olvasók elé. A *Szárnyak és gyökerek* (2003) című kötetben szereplő roppant tanulságos, sok-sok reveláló háttérinformációval és műhelytitkokkal szolgáló mélyinterjú a pályáivet és a költőről/emberről alkotott képünket is új- és élményszerű mozzanatokkal gazdagítja.

Az Edelényi Füzetek sorozatban megjelent összeállítás (*Ami marad – Írások Fecske Csabától és Fecske Csabáról, 2003*) is azt a meggyőződésünket erősíti, hogy ez a mindinkább kiteljesedő, a klasszicizálódás jegyeit mutató, kvalitásos életmű igencsak megérett, és nagyon is méltóvá vált arra, hogy irodalomtörténeti összefüggésben is jelentős poétikai vívmányait monografikus igényvel vegyük számba. Szinte biztosra veszem, hogy nyitott ajtón kopogtatok, s az a bizonyos Fecske-monográfia a nem túl távoli jövőben meg is születik. Ez annál inkább sürgető, mert – miként azt Csorba Piroska 1994-ben vizionálta – „Fecske Csaba egyszer majd érettségi tétel lesz”. És időközben az is lett.

A vékonyka földi jelenléte a „visszaangyalodás” lehetőségeként megélő Fecske Csaba azért is vonzó és unikális jelensége a kortárs magyar irodalomnak, mert esetében az imponáló tehetség rokonszenves szerénységgel, a lefegyverző mesterségbeli tudás pedig az alázat misztikájával társul.

Fecske Csabának a konok következetesség és az evangéliumi szelídség jegyében alakuló, mindinkább kiteljesedő költészete a létezés szakrális megértésének olyan magaslati pontja, ahonnan nézve izgalmasan újszerű fénytörésben mutatkoznak külső-belső világunk tényei és képzetei. Még pontosabban: tények és képzetek oszcilláló szintézisének messze világító, időtlen fényei.

Rögvalóság és imagináció szüntelen érintkezésében, élet és költészet, valóság és látomás kettősségében, Nietzsche nyomán az Avason élő költőnél talán kevesen tudják jobban, hogy „ki se bíránk a betekintést a valóság tébolyába művészetünk nélkül. Azaz: esztétikai jelenségként csak-csak elviselhetők számunkra a lét rettenetei, pusztá trivialitásukban viszont aligha.” A kétféle valóságtapasztalat feszültsége (amit elképzelek magamnak, illetve amelyikbe naponta belekényszerülök) Fecske Csaba világában is transzparens módon van jelen. A költőt viszont alapvetően az jellemzi, hogy nem annyira az adottságok, sokkal inkább a lehetőségek felől tekint a világra. Ennek megfelelően – a „költőien lakozik az ember” heideggeri tanításához hűen – Fecske Csaba az életéből úgy teremt költészetet, hogy eközben költészetéből létrehoz egy másik életet. A dolog természetéből adódóan egy, a mindennapok világához képest spirituálisan mindenképpen magasabb rendű életet.

Az élettények között – meglehet, ez is egyfajta költészet – vannak kivételesen fontos, lelkünkbe égő képek. Fecske Csaba verseit olvasva újfent meggyőződhetünk erről, miközben azt is rögzíthetjük, hogy ami feledhető, azt nyugodtan felejtjük el. Egyetlen esélyünk: a feledhetetlen. A maga stilizált, analizált és poétizált formájában voltaképpen ezekből a soha nem feledhető, lelkünkbe égő és utóbb szakrálissá lényegülő képekből születik meg a költészet. A költői magánmitológia egyik – élményi alapját tekintve bizonyára sokak számára ismerős – artistikus szépségű darabja kínálja magát: „kincseit

Fotó: Vass Tibor; Berekfürdői Körmendi Lajos Írotábor, 2011

tékozolta a kamaszkor / szép volt hogy voltam hogy lehattél / nem láttuk meg a telet a tavasztól / tűzforró hússal beleptél // kettőnkhöz lopva érkezett az este / hegy-völgyeidet bejárta kezem / a titkok titkának kulcsát kereste” (*Kamaszok*).

Jelen sorok írója régóta örömet leli Fecske Csaba – sok esetben kapaszkodónak és vigasznak sem utolsó – műveiben, és a kiemelkedő teljesítménynek kijáró elismeréssel, a kvalitásos alkotót megillető tisztelettel tekint a szerzőre. Legfőképpen talán azért, mert a legszebb lelki energiákból születő versein keresztül rácsodálkozhatunk a létező rendre, Isten rendjére és a csöndre, Isten csöndjére. Meditációnk közben jó eséllyel talán azt is megért(het)jük, hogy – Nagy Gáspárral szólva – miként is lehet „Isten hatalmas verse a teremtett világ”.

Egzisztencia és transzcendencia állandó párbeszédének jobb megértését szolgálhatja a Fecske-szövegkorporusz talán legmegrendítőbb szépségű, legkomplexebb élmény- és érzékenységformákat tárgyiasító kötetének (*Akinek arcát viselem, 2009*) néhány ide kíváncozó részlete: „emberarc pár vonással rótt vázlat / az ismeretlen titkos vízjele” (*Vízjel*); „Kitölteni az űrt / a dolgok réseit / csak ővele ki rajtam áttűnik / ki bennem mint a tarkómtól / sarkamig nyilalló fájdalom / úgy van jelen” (*Valaki*); „ajtót nyit a lomb a szélnek / falevelenként nő a csend / van miről szó nem beszélhet / nem jött ide és el se ment // legtöbb ami lehet a van / káosznak látszik noha rend / amihez használom

magam / bármit is csak nekem jelent” (*Csak nekem*); „amint lesújt rád elvakít / és megtisztít a szenvedés / Isten arcát világítja / meg a semmi falán a rés // bár mindig csak bántottad őt / reméled fiául fogad / s mint puha meleg kabátot / adja majd rád halálodat” (*Isten arcát*).

Fecske Csaba egyre szélesebb körben ismert és sokak által megbecsült életműve – magyarságunk és emberségünk immunrendszerét erősítendő – hitem szerint kapaszkodót és bátorítást adhat mindazok számára, akik egy magasabb erkölcsi-szellemi minőséget képviselő országot szeretnének látni ebben a hazában.

OLÁH ANDRÁS

Fecskeségeink

Gyötör a tikkasztó augusztusi hőség. Mozdulni sincs kedvem. Leginkább a söröskorsó hűsítő tartalmára vágyom. De dolgoznom kellene. Sürget a határidő. Fecske Csabáról ígíttem néhány sort a Parnasszusnak.

Furcsa fintora a sorsnak, hogy ebben a szilágysági kis faluban, ahol épp az időmet töltöm, már most – augusztus végén – fecskék tucatjai ringatóznak a villanydrótokon. Többségük békésen gubbaszt. Néhány azonban – látszólag különösebb ok nélkül – hirtelen elrugaszkodik, röpdös, tesz néhány kört, visszaszáll. Elképesztő fürgeséggel ide-oda mozogva, fickándozva csivitelnek, mintha incselkednének a többiekkel, majd újabb lendületet vesznek, és gyermeki örömmel röpdösnek tovább.

Alighanem a költözésre készülnek. Csoportos megjelenésük legalábbis erre utal. Pedig még tombol a nyár. Ők azonban már tudnak-éreznek valamit. Szedelőzködnek, társakhoz csapódnak, csoportokba verődnek.

Mert sürget az idő. S mert folyton menni kell.

Az örökös útonlét és az idő múlásával szembesülés, az idővel versengés szerencsére nem eltereli a gondolataimat, hanem épp ellenkezőleg: Fecske Csabához vezet vissza, akiről nyomban eszembe jut, hogy neki e tekintetben egyszer már sikerült csodát tennie. Le tudta lassítani az időt. Őrzött ugyanis egy időmérő eszközt, amely bevallása szerint negyedévenként haladt öt perccel. Vajon megvan-e még ez az óra? S az idő engedelmeskedik-e neki? El is határozom, hogy ez lesz az alap, amire az írásomat fölépítem. Az idő. Már csak azért is, mert az idővel való bíbelődés más szempontból is jellemző Fecske Csabára. Elég csak néhány kötet címre utalni: *A visszalopott idő*, *Jelölni tűntömet*, *Ami marad*, *Első életem...* Mind-mind a múlt időre épít.

S ha már az időnél tartunk, el kell mondanom, hogy időtálló barátság a miénk. A 90-es évek elején Tokajban találkoztunk először. Az írótáborban. Vagy inkább „ivótáborban”, ahogy azt kollégáim interpretálni szokták. Valahogy összesodród-tunk, és asztaltársaságot alkotunk azóta is. Nemcsak Tokajban, hanem Győrött, Pakson, Berekfürdön is. És bárhol, ahol a világ velünk kerek.

Jó együtt sörözni, borozni, beszélgetni. Csaba a száraz borokat szereti, ahogy én is. De nyáron a hideg sörnél hűsítőbb nincs. Így szokott ez lenni a berekfürdői körbűfénél is, ahol már szinte bérelt helyünk van. A kérdés csak az, hogy barna vagy világos legyen-e az áldozat...

Ebben az évben ugyan nem jött el Tokajba, de nyomós érv állt döntése mögött: magas állami kitüntetést kellett átvennie.

Mindezzel együtt az eltelt negyedszázad alatt számtalan közös élményt sikerült összegyűjtenünk.

Emlékszem, sok-sok évvel ezelőtt Mátészalkán szerveztem számára könyvbemutatót, beszélgetős irodalmi estet. Rengeteg dolog szóba került: a gyermekkor, a szögligeti évek, a költői indulás a Pajtás újságban és a Szabad Földben, s hogy miként kamatozott az írói véna a termelésben, amikor Csaba a Radnótiról elnevezett szocialista brigád naplóját vezette.

De meglepetéssel is készültem: a múltbeli történések felidézéséhez ugyanis felkutattam a Szatmárvidéken élő szögligetieket, egybek közt Csaba valami-

Tokaji Írótábor, 1983

kori tanító nénijét. Aztán a falu egykori futballcsapatából is feltűnt egy arc. És a Csaba naplójában emlegetett Viszlay-házból elszármazott fiatalember is ott gubbasztott a közönség soraiban. Csaba csak kapkodta a fejét. Szögliget Szalkára költözött! Kicsi a világ...

Néhány éve egy esszé- és tanulmánygyűjteményt állítottam össze. Kerestem az alkalmas írásokat. Akkor döbrentem rá, hogy Fecske Csaba az a kortárs költő, akiről a legtöbbször írtam. Megismerkedésünk óta gyakorlatilag minden könyvét átbogarásztam, elemeztem. Mert szeretek bíbelődni az írásaival. Imádom a szójátékait, a zenébe csúszó briliáns szófűzését. Tagadhatatlan, hogy Weöres Sándor – akit maga is szellemi atyjának tekint –, sok tekintetben hatott rá. A mesék, a gyermekeknek szóló versek humora, a mosolyra ingerlő, vidám rímfaragás igazolja Fecske Csaba egykori önvallomását, miszerint ő „gyereklelkű felnőtt...”, aki szívesen időzik a mesevilágban”.

Jó ez, mert így megmaradhatott a gyermeki tisztaság.

Nem véletlen, hogy a gyermekkori emlékek újra és újra felbukkannak munkáiban. Az évek múlásával persze átszíneződnek, elkomorodnak. A veszteségek számbavétele eredményezi ezt. A gyermeki lét elmúlása mellett bizony már megjelennek a családot ért tragédiák, és ott kísért a szeretett szülőfalu pusztulásának, kihalásának, elnéptelenedésének réme is: „*a templom felé vezető ösvényt fölverte a gaz / nem jár itt senki az apátiába süppedt Isten / nem fogad többé ügyfelet mint elkárhozott / lelkek zörögnek az aláhulló akáclevelek*” – írja keseregve a *Kísértetfalu* című versében.

Földi jelenlétünk hatalmas versenyfutás az idővel, az egyetlen dimenzióval, amit talán sohasem érthetünk meg igazán. Csak azt tudjuk, hogy létünknek határokat szab. A tér-idő foglyaként az emlékeinken keresztül próbáljuk meg kijátszani a mulandóságot. De meddig tart életben az emlékezet? A fejfékakra írt nevek, az elmosódó arcok, a felderengő töredékpillanatok meddig

maradnak meg, hiszen e pillanatban már – Fecske Csaba szóhasználatával élve – a *második félidőt* játsszuk mi is, ami nem csupán térfélcserét jelent: a stratégia is változik. *„Egyre gyorsabban váltják egymást a napok / ha nem vigyázok közéjük szorulok”* – szögezi le némi malíciával.

Egy önmagával és helyzetével szembesülni szándékozó, a problémákat feltáró és azokra megoldást kereső ember portréja bukkan fel a Fecske-versek sorai mögött, aki már *„elég tapasztalt s bölcs ahhoz hogy belássa / legjobb ha ami kincse volt azt kiássa / – hiszen csak az marad meg amit másnak ad”*.

A fájdalmas lemondás és a szelíd szomorúság diktálta ezeket a sorokat. Ahogy mindazon verseit, amelyek az élet mindennapos gyötrelmeiről és a szaporán múló időről szólnak. Írásai mintegy szintézisét és sűrítményét adják Fecske zaklatott életének: *„...miféle út ez miféle út / folyton kicsúszik alólam”* – jegyzi meg egy pesszimizmusba hajló, bizonytalan pillanatban. S a válasz könyörtelen: *„ki tudja mi lesz – lesz ami lehet / de ami egyszer volt az már sosem / aki lehettem volna nem leszek / aki meg lettem elpusztul velem”*.

A mulandóság „kijátszása”, a folytonos jelenlétvágya motiválja, valamilyen módon jelet szeretne hagyni az utókor számára. Mi marad az emberből halála után? Csak annyi, amennyi mások emlékeiben él rólunk. Ez kétségbeesítően kevésnek tűnik, hiszen olykor még a saját emlékezetünkben sem igen bízhatunk. Ráadásul folyton nyomaszt bennünket a teher, hogy valamiképpen adósa maradunk halottainknak, s belénk fészkel a gondolat: mi mindent tehettünk volna értük, és milyen szánalmasak azok az indokok, melyekkel mulasztásunk okát magyarázzuk.

Fecske Csaba sorsa klasszikus költői sors. Tele kemény próbatételekkel, fájdalommal (betegség, halálközelség, a társ elvesztése), mégis talpra áll, kapaszkodót talál, erőt merít, kutatja a múltat, de megéli a jelent és igazítja a jövőt, illetve – civódva Istennel (s olykor önmagával is) – elfogadja, amit a sors rá kimér.

Költészete – bár a posztmodern poétikai módszerekből is felhasznál elemeket – alapvetően a hagyományos lírásményt követi. Mesteréhez, példaképéhez, Weöreshez hasonlóan bámulatos eleganciával tud bánni a szavakkal. Stílusának alapeleme a meghökkentő szókapcsolat, a szószerkezetek kombinációja. Izgalmas, egyedi képeket teremt. Verseinek tónusába azonban rendszerint vegyül némi kesernyés felhang, amit olykor ironikus groteszkussággal színez. Látszólag a magányos individuum költője, aki rendre életének fontosabb stációit járja végig: a gyermekkortól a felnőtté érésen, az első szerelmek emlékein át a betegség, az elmúlás közelségének megjelenítéséig. Ebből a szomorú-borongós lírából azonban mély életbölcesség bontakozik ki, amely a mindennapok keserves tapasztalásaitól vezet az élet apró örömeinek felkutatásáig, megbecsüléséig.

Fecske Csaba írásai folytonos jelek.

Az alkotót azonban az is foglalkoztatja, hogy utat találnak-e ezek a jelek az olvasóhoz. Hálás vagyok neki, hogy olykor engem is bevont a munkába, és a kiadás előtt nemegyszer véleményezésre is elküldte egy-egy készülő kötetét. Így tehát beavatott lehettem. Belső, titkos bizalmas.

Írásom végéhez közeledve látom, hogy az *időbe* kapaszkodó tematizáltság beszűkítette a mondanivalót, és sok vonatkozásról nem beszéltem. Nem elemztem a Fecske-versek humorát, a groteszkkal való játszadozást, nem írtam a misztikus-mitologikus és biblikus témákról, sem pedig az erotikus verseiről. Mentségemre szolgál, hogy ezek a fölvetések mind külön tanulmányt érdemelnének. Ez legyen a jövő feladata. Egyelőre azonban én is csak birkózom az idővel – ahogy azt Fecske Csaba írja: *„múltam küszöbén állok / tétovázom”*.

JENEI LÁSZLÓ

Egy túra színeváltozása*

Fecske Csabának

Zsákfalu elején állt a kerékpár, gazdája csípőre tette a kezét, fölfelé eresztette a tekintetét. Nem is tehetett mást, körbe csak a vaskos zöld vertikálisok adták a szemnek az esélyt. Két marok szorította a torkot: a táj mint archaikus tárgy, látványával táplálta a gyönyört, de a katlan aljára szegezett parányi embert behálózó félelmek ugyanúgy eltömték a légsövet.

Magányos túrája volt ez a lírai ének, pár éve vitte őt valami a karsztok alá, majd föl a Szádvár kifehéredett múmiái közé, ahonnan a megtalált ékszerek öröme még átvezette a Horthy gyalázta Derenk romjaihoz is. Este kereste csak a költő nyomait, mert előbb hagyta, hogy akinek dolga, a természet mesélje el, mire mentek egykor egymással: érez-e a táj valamit avarral benőtt terveinek restanciájából, törlesztene-e még, vagy a költő hagyott itt pár bűnjelet, mely megverseletlen árvákra utalna.

Pedig mióta tudhatta volna a vándor is, aki a teremtés csöndes virrasztása közben megleshetetlen vénnek vélte magát: hogy akit csak a költészet terel, a csalódást kísérti. Ugyan az írt sorok egymásutánja a lelkét fölfedező ember lépteire rímel, a lényeg a vadak foga közt végzi, a legendák mócsingjaként. Amikor már a hold pecsétje is lecsorgott az égről, a bérelt ház nyitott verandáján állva, a szögligeti álomtalan éjszakától megvakítva is jól látszott: nem volt egyetlen tárgy sem, amin egy költő ottlétének régi ábrándja kiütkezett volna, ugyanakkor az érzékelhető

* Egy prózairó egyetlen, alkalmi verse ez — bocsássák meg az igazi költők! Csakis a szerző címzett iránti rajongása adhat felmentést.

dolgok szilárd valósága a mi kezünkben van, mi döntünk, ha tetszik, amikor tárgyilagos vagy éppen elfogult elemzésbe kezdünk. Mi döntjük el, hogy a tájban mi a szép, s ami szép, lehet-e a költő hagyatéka, vagy már csak a mai, földközeli szagokat hordja magán milliónyi sejt elhalt anyaga.

Embert találni ment a lírai én a határ közelébe, s a harsogó zöldben az életakarás kórusán túl ezt hallotta meg, ezt a belső hangot, melyet végül letisztázva egy másik rend középpontja sejlett fel neki: mind, aki papírra dolgozik, s az életet illető reményeit a teremtés napszakváltásai osztják el elég egyenlőtlenül, mind csalódunk, ha egymást keressük. Ezt a pár embert jó néhány éve összekovácsolta úgyis a veszély érzete, s közel fogja magához mindegyik a társát, ha erre hangolt szenzorai fölfogják a versek törésvonalai mentén feltörő utórengéseket. Minek keresni tehát, ami megvan, az ébresztő erőszak mindent eltávolít.

A lírai én másnap nekiindult, szorongott, vadul taposta a pedált hazáig, ahonnan már láthatók a nagyvárosi kőkorszak monoton színei, néhány tízezer apró titok geometriája; a kollektivista teremtő naptól kiegészítve, asztalterítő fehérségű képzele arról a helyről, ahol ember lakozhat, ha csak olyan lyukakban is, hová éjjel egy fészekaljányi holdsugár leérhet, hogy aztán bezárva, körbeforogva megbolonduljon. Lám, hiába ott is az avasdélire visszavágott képzelet segédlete, a villanásnyi tündérmese arról, hogy Szentgyörgy pincéinek kapuit kerülgetjük, szánkban a valaha legnagyobbra tartott miskolci bor mély békét és harsány lázadást egyszerre idéző ízével – hiába vagyunk Erősz kegyeltjei és Bacchus huncutkás mosollyal évődő követői, azért ez mégis csupán egy vashodály, s akárhogy fáj is, ezek csak-csak betonketrecek.

Ez volt, pár éve tán. A túra emléke égeti majd a kalandort; olyan ő is, mint akit akkor kerestek a szögligeti Ménes-patak partján, olyan óvatlan nyomozó, aki túlvilági, tompán sajgó emlékek nyomában járva fárad el, s akit saját allegóriáihoz kötözve elhagynak, mint az ébredőt a reggelre halott álomuniverzumok.

VASS TIBOR

Mimóda lelkeknek

Kun Marcella itsenes (korr.: Itsenes)
verseiből*„trafikánu e a fika mancika kun marcella lala kunce melle
kunva mella térdig ér mit ér megérte lemenni a közértbe marcella
adj egy csókot ne fázz visszaadom a csókot nem habcsókot”**„itt nyugszik Vass Tibor / nem kell neki többé se nő se bor
tők halott van róla passzus / nélküle telik a Parnasszus”
Fecske Csaba (Új Holnap, 2002)*

Az alumínium,
 vagyis mimód rokonom ejti,
 alaminnyom lajtorjáról a széles rokonság serényen képes szüretelni.
 Jó pár emberköltőnyi idő óta mértéktartó helyekről
 élmény a zöldtelenedő ágakra vergődő, dülékeny betakarítás.
 Itsen készre vevni véli Kak és a miskolci sürgősségi
 között ingázók zuhatagát,
 s a rokon ingadozását: ami mamóka,
 az mikortól váljék sírássá, vagyis ejtse-e útközben manusát.
 Felveszi a termelékenység szempontjából hasznos,
 ezen alkalmakra félretett, egy évben egyszer sajnálatos,
 akarom mondani, használatos mamuszát, kijelenti a manusnak,
 hogy menthetetlenül itt van az ősz, itt van pfújra,
 fájlja el is száll a pf.: hetvenegybe újra.
 Manusa balra el, melegebb éghajlétra.

Rokonomnak öszönként hetvenegy éves költő a rokonszenvezője.
 Itsen szerint facér betakarító, magas körökben vizsontszeretett.
 Elválnak rokonom és a manus útjai jó darabig,
 el a mamusz talpai a felső tízezres részekről, el a sírig.

A petpalackok aljából petrezselymet árulók
 örömmel lesik a lenti világot,
 rálátanak manusok olyan helyeire, melyekre más évszakban nem,
 vagyis öszülők és egészen öszök roskadozó tetőzeteit mustrálják,
 a fedél nélkül maradtak
 vállgödreibben összegyűlő korpatálkák
 alakjaiból jósolnak az éppen más okból arra menőknek.
 Például tömítőknak,
 kiknek véletlenül épp arrafelé akad intézni való lyuk.

Rokonom, vagyis én és a kivagyiság,
e címmel jegyzi jóskönyvét Itsen fejből a fán.
Akit utál, annak pfújt jövendő, hogy húzza be a rosszat.
Akit szeret, azt nem kábítja jóval,
mindössze meneszt néki aznap fél kosár gyümölcsöt.

Azt állítja alaminnyom lajtorjáján a rokonom,
az ősz bé van jól a fejekbe időzítve,
és hogy a fejek általában jókor szüretelnek.
Jó helyre szürettem, a pf.: hetvenegy bérleti díját jövő őszig
a családdal előre rendeztük már.

(Itsen áldja a parajt jókedvvel, jó szomszédzöldséggel.
A költő dévaj, ha hagynánk, a spenótot spinátra igazítaná.)

FECSKE CSABA

Elveszett szavak

nagyon akartál mondani valamit
 én pedig nagyon szerettem volna ha
 ez sikerül neked nem is a mondandód miatt
 szegénykém a sikerélmény miatt hiába erőlködöttél
 s szorítottad görcsösen a gyűrött lepedőt
 nem tudtad kisajtolni magadból a nekem szánt
 szavakat amelyek ott rejtőzködtek valahol
 agyad meddőjáratainak sűrű sötétjében
 hiába mosolyogtam rád s szorítottam biztatóan
 hideg kezedet nem sikerült elmondanod
 amit oly nagyon akartál tehetetlenségben
 kibuggyantak a könnyeid eltévedtem némaságodban
 sose fogom már megtudni mit is akartál mondani
 pedig életbevágóan fontos lehetett

Nem néztelek meg

szeretné megnézni kérdezte
 a főnövér ahogy kiszálltam a liftből
 „nem!” mondtam gyorsan és tőlem
 szokatlan határozottsággal tegnap
 élve láttam mondtam szinte
 mentegetőzve a „nemem”
 mögé bújtam gyáván igen tegnap élve
 láttalak nekem szánt félresikerült mosollyal arcodon
 utánakaptam nehogy leessen és összetörjön
 végül összetöit de én ennek már nem voltam tanúja
 az a „nem” szinte bántotta fülemet oly sok
 kedves arcot láttam véglegessé dermedni téged
 élve akartalak megőrizni most már nem vagyok
 biztos benne hogy jól döntöttem élve maradtál de milyen áron
 mesterségesen tartalak életben lélegeztetőgép lett belőlem
 amit a figyelmetlen Isten bekapcsolva felejtett

LYRA HUNGARICA

CZIGÁNY GYÖRGY
Hét egysoros

A CSEND SZERKEZETE

Csak álló órák mutatják a múlhatatlant.

HEVÜLET

Vágy-mezítelenség sóvárog mennyei ruhát.

ÜRES PIAC

Virágszemétbe lépett épp, mikor eltűnt anyám.

ÁRVA LÉT

A véletlennel hagyott minket magunkra az Isten.

VÉGEZETÜL

Mozdul a csend: katasztrófa egy lassú repedésben.

VAK TEREMTÉS

Napfényes, örült álom tetteti magát józannak.

ALKU

Minden más képtelen, csakis az öröklét elég.

Idézet

A világteremtés utáni
első perc és az időből most
letört darab egyforma mélyen,
együtt hever. Holt csillagokkal.

Vakon

Az érzékszervek csődjén túl
mégis mellém áll majd az Úr?

Szemembe gyűrve szürke ég
szakad, beomló messzeség.

LACKFI JÁNOS

A test felmutatásának zsoltára

Uram, íme az arc, amit nekem adtál,
íme a test, amit nekem adtál,
íme az apró beidegződések,
amik világban-létemet alkotják.
Úgy vagyok összebütykölve ezekből,
ahogy a mozaik egyenként értelmezhetetlen
kövei alkotnak vibráló egészet.
Leteszem mindet eléd,
ahogy reptéri átvilágítókapunál pakolász
ki az ember a zsebéből százféle semmit,
kulcsot, zsebkendőt, tollat, noteszt,
telefon, pénztárcát, cukorkát, útlevelet,
hogy megtisztultan, szépséges, pucér
csontvázsal léphessen által ama kapun.
Vedd hát szemügyre, Uram, kincseimet,
és ítélj felőlük, nem tudom, lényegemhez
tartoznak-e vagy sem, át lehet-e őket
vinni a mennyei vámkapun majd,
vagy UFO-zöld egyenruhás egyedek
gombolnak le rólam minden földies
kicsi részletet, és naptüzesítette
köddé, címkefelhővé alakulok
a te sistergő tekintetedben, Uram?
Látod, Uram, milyen mohón eszem,
dobálom magamba az ételeket,
mint egy regiment neandervölgyi
kiskatona fárasztó menetelés és
mamutelhárító hadgyakorlat után,
aki csak látja, maga is megéhezik tőle,
és többnyire mellém is telepszik
falatozni.
Látod, Uram, milyen önzőn focizom,
leszegem a fejem és
belebonyolódom a cseleimbe,
majd ugyanilyen elszántan durrantom
fölé, elfelejtem leszorítani, Uram,
oly sokszor elfelejtem leszorítani.
Látod, Uram, hogy dühöngök,
ha nem úgy sikerül valami,
ahogy szeretném, tajtékozom, szitkozódok
és mindent a földhöz csapdosok,

egyszer szétvertem kalapáccsal a duplaágyat,
melyet épp megreparálni akartam,
aztán kénytelen voltam szilánkjaiból
nyugisan újraalkotni az egészet.
Látod, Uram, hogy vakarom a szemöldököm,
hogyan gyurmázom az archörömet,
sercegettem körmömmel a borostámat,
ha unatkozom vagy zavarban vagyok,
lehet, a feltűnési viszketegségem üt ki
az arcomon, miért is nem én beszélek,
ha éppen nem én beszélek,
miért nem énrám figyelnek,
vajon tudják-e mind az itt ülők,
hogy én milyen kegyetlenül jófej tudok
ám lenni, na majd mindjárt megmutatom,
ha akarják, ha nem.
Látod, Uram, milyen profin sárkányrepülök,
mélytengeri búvárkodom és vízísíelek
képzeletben vagy álmomban,
ám kitör a frász és elviselhetetlenül ideges leszek,
ha szeretteim csak egy lépést tesznek
a mélység pereme felé, vagy karjukba emelnek
egy kisbabát a gangon állva.
Látod, Uram, hogyan rágom sajtásig
körömágyamon a bőrt, mert mindig
akad valami idegesítő kicsi sebhely,
ágaskodó bőrfoszlány, melyet eltüntetni
próbálok, s e művelet közben újabb
sebhelyeket és bőrfoszlányokat hozok létre
a végtelenségig.
Látod, Uram, milyen idegbetegen rázom a térdemet,
miközben beszélek, erre kuncogó tanítványaim
ébresztettek rá, kik egyre az asztalom alá
bámultak, először a sliccemre gyanakodtam,
majd ráébredtem, hogy térdeim tőlem független
életet élnek tengeralattjáró üzemmódban.
Látod, Uram, milyen kaszáspók-mozdulatokkal
hadonászom, miközben beszélek,
valósággal befonom áldozatomat,
akihez szólni akarok, ez lehet egyszerre
sok-sok ember, törtem már össze poharat
színpadon, vertem le vázát, a zárkózottabb
típusok visszahökölnek ettől a területfoglaló
hadművelettől, volt, akivel rituális násztáncot
jártam körbe-körbe, én nyomultam,
ő igyekezett oldal felé kisasszézni elegánsan.
Látod, Uram, milyen gyakran köszörülöm
a torkomat, krákogok, köhögök, könyvtárban
a faksznisabb kutatók hátrafordultak,
és megsemmisítő lézertekintettel

égettek szénné számtalanszor,
viszont mikor egy régen látott barátom
elébem ugrott, és mondta, a torokköszörülésemet
száz közül is megismeri, valami megmagyarázhatatlan
gyengédség lett rajtam úrrá.

Uram, teljesen unortodox módon közlekedem,
lábamat úgy rugdosom magam előtt az utcán,
mintha papírgalacsinnal vagy kavicsal fociznék,
ez az én egyszemélyes köztársaságom hanyag
díszlépése, minden zászlófelvonáskor
elfütyörészem magányom himnuszát.

Uram, ez mind én vagyok, s mivel
hiszem a test feltámadását, szinte
látlak, amint kizökkenhetetlen
türelmű restaurátorként cserepenként
összeillesztgeted bámulatosan és
feleslegesen bonyolult lényemet,
egyetlen elemet sem felejtész ki,
hiszen te vagy a kő, melyre hét szemet
faragtak, és te vagy a hétlángú mécs,
mindent láatsz, mindent megvilágítasz,
még a mindennél is többet,
mint Chuck Norris, aki képes lenyomni
az összes fekvőtámaszt.

Ugye összeillesztesz akkor engem újra,
Uram, és megkérdezhetem végre, mi oka volt,
hogy bár te magad vagy a magasság
és a mélység, és ugróiskolád a szélességi
és hosszúsági körök hálózata,
hogy bár a csillagok láncos golyóbisaival
hajigálózol, és ujjongsz, mikor egyikkel
a másikat eltrafálsz,
mégis szükséged volt egy épp
magam szabású furapókra annyi közt,
mégis épp ilyennek akartál
megteremteni engem,
képes voltál épp ilyennek szeretni,
amilyennek az öntetszelgő pillanatok
kivételével többnyire én is
képtelen vagyok magamat?

ZSILLE GÁBOR

Alanyi költészet

Verseimet, gyanítom, magamnak írom.
Mert kit érdekel, ha félrímekbe szedem,
hol laktam, mit csináltam '94-ben,
és mit láttam az utcán tavaly Szegeden?

Mit kezdjen vele a talán-még-olvasó,
ha elé írom szellemi eleségül,
hogy a foghíjtelken, ami parkoló volt,
tizenkilenc lakásos társasház épül?

Mit kezdjen a másik az emlékeimmel?
Egy öregasszonnyal, kinél harminc éve
laktam, de arcára magam sem emlékszem?
Az adyligeti rét legszebb cincére

csak az én kopott hátizsákomon mászott
azon a kamaszkori kiránduláson –
miért várnám egy embertárstól, hogy velem
'87 magánüledékében ásson?

Mi több, az alanyi költők lódítanak.
A rím érdekében, vagy csak aljasságból.
Lehet, hogy nem is egy cincér volt, ki tudja,
melyik évben, Adyligeten vagy máshol.

Felfoghatatlan, a sok leölt részletnek
mért kell a képzelgés kampóján lógnia.
Hány évig éltem Krakkóban? Meleg vagyok-e?
Elfed mindent a magánmitológia.

PETRŐCZI ÉVA

Versekben bujdosó évtizedek

Ida és Gyula – dédszüleim regénye (részlet)

Számomra teljesen ismeretlen, későn, már huszonkét éves koromban „felfedezett” szegedi őseimhez kötődő legelső versem 1985-ben született, tehát akkor, amikor a nagymamám 1972 augusztusának utolsó napjaiban bekövetkezett halála miatti gyász és fájdalom még mindennapjaim eleven része volt. A vers utóéletéhez két, számomra nagyon fontos dolgot kell megemlítenem. Az első: keletkezése után egy évvel bekerült az 1986-os *Szép versek* antológiába, kedves ráadásként éppen sokunk nagyon szeretett „szögedi” tanára, a szerkesztést akkor éppen elvállaló Ilia Mihály jóvoltából. Aki a rá jellemző apás empátiával megérezte, milyen sorsdöntő ez a látszólag dísztelen vers addigi lírai darabjaim sorában. Ugyanez az írás az angolszász világba is eljutott egyébként: egy ismert brit színésznő, Janet Suzman mondta el – maga is *érintettként* – Londonban, a Barbican Center közönségének, Zollman Péter fordításában, s aztán több angliai–amerikai antológiába is bekerült.

Átmelegedtek

Átmelegedtek
ma is inkább gyerek-,
mint női kezemben
a tizenhárom éve
szorongatott
emlékkövek.

Átmelegedtek.
Égetnek lassan.
Nem rejtem többé.
Meg kell hogy mutassam.

Visszahívnom téged,
tizenhárom éve halott
nagyanyám, Margit,
s visszahívnom őket,
füstté változott
véreidet,
nem lehet másként,
odaátról.

Mindegy, milyen nevet
 – rekviem, kaddis –
 adok imámnak én, aki élek.

Csak visszajöjjetek

A második, rokon témájú opuszt éppen másfél évvel később, Ida dédanyám névnapjának hajnalán vettem papírra. Addigra már torkig voltam azzal, hogy az ifjú Ida (a kép elkészültekor még Nanett!) brüsszeli csipkeruháját, szép arcát és nagy szemét dicsérgetők *egy része*, nappalink családi fotogalériáját böngészgetve, milyen furcsán reagált arra, ha dédike családnévét, a Seifmann-t kimondtam. Gyakran egészen otromba megjegyzések hangzottak el: „Jé, milyen szép volt... micsoda szépség, pedig...” – és hasonlók. Nappalink nem múzeum, tehát nincs felirat az eredeti ovális keretében sugárzó lányarc alatt: „Seifmann Ida, egy ifjú szegedi zsidó hölgy arcképe, az 1870-es évek közepéről...” Történetesen éppen akkortájt láttam Viszockij főszereplésével a *Péter cár és a szerecsen* című filmet; innen jött versírás közben, hajnalok hajnalán, az abszurd ötlet. A párhuzam dédanyám és Puskin dédapja, Péter cár kedvenc Hannibálja között, aki valóban ébenfekete volt! Az *Anyegin* költőjének legtöbb portréján fel is derengenek a távoli ős negroid vonásai. Rám, ha a tükörbe nézek, nem dédanyám arca és sejtethetően az enyémnél sötétebb mediterrán színe néz vissza, de egyértelműen az ő szeme és homloka, az ő tekintete! Fennmaradt levelei alapján pedig mindaz a nem kevés tulajdonság, amiben minden biológiai-antropológiai különbség ellenére mégis nagyon hasonlítunk! Így, ha gyermeteg módon és érveléssel is, voltaképpen fityiszt tudtam és tudok mutatni ezzel a verssel mindazoknak, akiket az antiszemitizmusnak akár csak az árnya is megkísértett:

Az én négerem

Nekem te vagy a négerem,
 szép Seifmann Ida, dédanyám,
 hónál fehérebb szerecsen,
 úgy, mint Puskinnek Hannibál.

Nekem te vagy a négerem,
 szép Seifmann Ida, dédanyám,
 te, ki honodban idegen,
 bár megszületél Szegeden,
 és meghaltál Gyomán.

Nem. Mégsem igazán
 pontos így.
 Nekik, nekik, nekik

vagy te a négerem,
 akik szobám falán
 sugárzó tizenhat éves arcodon
 (ahogy a nevedet kimondom!)
 a közismert örökleltár szerint
 máris ama jegyeket keresik.
 Ezerkilencszáznyolcvanhétben,
 április tizenharmadikán,
 éppen Ida-nap hajnalán
 írom e verset:

pedig
 olyan jó volna
 meg nem írni,
 olyan jó volna,
 ha nem lett volna miért
 megírni mindezt,
 szép Seifmann Ida, dédanyám.

Aki valóban esküdt ellensége volt az antiszemitizmusnak, az románnak és görögkeletinek született nagyapám (Nemerey/Nyisztor Péter), a legmagyarabb magyar, az első világháború sokszor kitüntetett hőse, s a második világháború idején – már idősödő tartalékos tisztként – negyven zsidó kisgyermek megmentője volt, s az ötvenes években valóságos férfi-dajkám. Ő olyannyira szerette és tisztelte fogadott anyja és egyben anyósa családjának kultúráját, hogy nagymamámmal való rövid mátkaságuk idején és házasságuk negyvenkilenc, változatlan szerelmű esztendeje alatt újra meg újra *egy* dalt énekelt el gyönyörű hangján menyasszonyának, majd feleségének: a *Szól a kakas már-t*. Így volt ez az én aprócska éveimben is; így aztán nem csoda, hogy alig háromszázötven éves koromban már *együtt* énekeltük nagymamának ezt a Szatmártól Erdélyig indázó, szépséges dallamot és szöveget. Nagyapa felesége „magántörténelmének” és a kállói csodarabbi kapcsolódó történetének teljes tudatában, én pedig ösztönös csodálattal. A dal élménye évtizedekkel később, már kiegyesült családfám ismeretében vált bennem verssé:

„Szól a kakas már”

*egy szatmári–erdélyi népdal, avagy
 a kállói csodarabbi éneke*

Fülemet tömör
 viasszal kellett volna
 megóvnom töletek,
 párok sokaságát
 ölelésbe forraló hegedűk,
 mert nem a boldog baldachin
 és nem az ünnepi talpak alól
 másnap kába örömmel

összesöpört cserepek
napjait éljük.

Visszaúszni, ifjú alakban,
nem fogunk
semmi tükörbe.

Az ide illő írások közül a negyedik, amely a *Kései rekviem* címet viseli, egy nem egyenesági „atyám lánya”, szegedi Éva rokonom (dédanyáink testvérek voltak!) szépséges anyai nagynénje, Radó Alice emlékére született, akinek mosolyát, virág-dajkáló mozdulatát 2004-ben ismertem meg, éppen hatvan évvel azután, hogy Auschwitz *hamulányai, füstlányai* közé került:

Kései rekviem

*Radó Alice (Szeged, 1910 – Auschwitz, 1944)
fényképére*

Alice az ablak négyszögében.
Ez itt Szeged. Ez itt az Éden.
Virág-dajkáló karja még
nem ismeri a kék számsor

leltári rettenetét.

Rontásűző korall fehér nyakán,
de a szelíd, háztáji babonák
meg semmiképp nem fékezik
sziszegő, pányvás gyilkosát, a gázt.

Alice az ablak négyszögében
sugárzón hajlik hamulány-sorsa,
hajlik füstlány-sorsa elébe,
így készül, készületlen,

a gyanútlanok seregébe.

Az időrendben ötödik „Seifmann-verset” 2006-ban írtam, de korántsem az ötvenedik ötvenhatos évforduló konjunkktúradarabjaként. Sokkal inkább azért, hogy Ida dédanyám annyi éven át hiába várt egyetlen gyermekének, nagymamának, Vaniss Margitnak emléket állítsak. Annak a fáradságot, fájdalmat, szegénységet hősiesen és elegánsan tűrő asszonynak, aki a forradalom idején, 1956-ban töltötte be hatvanadik esztendejét. Valaha gyönyörű, a zongorán otthonosan futkosó ujjait akkorra már eltorzította és állandó gyötrelmek fészkévé tette a reuma. És mégis, a legvadabb napokban, amikor az akkori pécsi orvoskari központi épülettel, a helyi forradalmárok főhadiszállásával szembeni házunkból kész életveszély volt kimozdulni, nagymama napokig kenyeret dagaasztott, sütött. És nem csak nekünk, hanem a ház minden lakójának, abból

a félzsáknyi finomlisztből, amely Nagyapa állami gazdasági könyvelői „illetménye” volt. Öt és fél éves kislányként a dagasztásban ugyan még nem tudtam segíteni, de a lapos cipócskák tetejét én kenegettem meg időről időre, vizes lúdtollal, s szétosztásuk is az én dolgom volt, lépcsőházunkon belül. Fél száz év eltelte után vágott belém, hogy az Őszövetség negyvenéves száműzetésre ítelt, útra készülő népének kovásztalan kenyerét készítettük el éppen a magyarság egyik legnagyobb Exodusának évében. Szomszédaink közül azonban senki nem vándorolt ki, így a mi ajándék kenyერünk valóban az itthon maradók tápláléka lett:

Az ittmaradók páskája

Tíz vérbe-reménybe-várakozásba
pácolt hosszú napon át
ette-ette a ház
nagyanyám kovásztalan kenyerét.
(Élesztőért túl nagy ár a halál:
löttek a sarkon, a boltnál!)
Egyszóval: kicsi gázsütőnk,
ama „rerni”, a csúnya nevű,
laposka lepénnyel csitította az éhünk.
És nem gondolt nagymama
arra, hogy Exodusunk idején
az ittmaradók páskáját gyúrta
harapásnyi hazává
fájdalom-bogos ujjáival.

Pécs, 1956 – Budapest, 2006

Egy évvel később, amikor hatodik „főhajtás-versem”, lírai jóvátételem megszületett, már jó ideje tudtam, hogy 1901-ben meghalt ükapám, Seifmann Mór, akitől a *Szegedi Napló* úgy búcsúzott el, mint a város egyik pillér-emberétől, mert, bár elkötelezett hitközségi elöljáró volt, felekezeti megkülönböztetés nélkül segítette a családjának otthont, gyökereket biztosító Szegedet. 1879, a „VÍZ”, a szegedi árvíz szörnyű tavaszán (amely módot adott Ida kisasszonynak, s a hozzájuk bezállásolt, Budapestről érkezett „árvízi hajós” mérnökjelöltnek arra, hogy megismerjék egymást!) épp úgy, mint az újjáépítés hosszú éveiben. Mégis: számára és övéi számára Isten közelségének és kitüntetett tiszteletének színhelye a zsinagóga volt. Igaz, ők a szegedi zsidóság már neológ irányzatát követték, selyemkaftán és pajesz nélkül, s asszonyaik nem parókat viseltek, hanem a saját hajukat, s elegáns öltözéket. Mégis, ahányszor körbejárom, megcsodálom Nagyváradon, az asszimiláció Szeged mellett egy másik, nevezetes városában, az éppen ükapám halála után épült híres, Löbl-féle ortodox zsinagógát, úgy érzem, mintha szegedi őseim világához közelítenék. A Teleki utcai zsinagóga újjászületéséért hosszú évek óta küzdenek Váradon, zsidók és nem zsidók egyaránt (úgy tűnik, mostanra elkészült). Azért, hogy ez a gyönyörű, kalácsfonat-oszlopos Isten háza újra bekerülhes-

sen az élők kötelékébe, jómagam keveset tehettem. Néhány cikk, és az alábbi verssorok, ez volt minden:

Egy nagyváradi zsinagógára

Ezek a gyönyörű, kopott
szombati kalács-oszlopok
(barchesz, de kőből faragott!)
már nem fogadják senki éhét,
senki imára-éhezését;
az ajtók-ablakok: vakok,
nincs érkező, nincs távozó –
ahol indázó dallamok
hajlongtak, mint a rózság,
ecetfák keserű dalát
zúgatja a tavasz szele.

Árvaság-morzsálta sok, Szent Fonat,
Teremtőd újra összerak.

Nagyváradon, 2007 áprilisában

Szegedi felmenőimhez köthető lírai epizódjaim sorában a hetedik nem szorosabb értelemben vett családi vers. Első feljegyzett ősünk, Seifmann Bernát (Baruch) és utódai életéhez annyi köze van, hogy ugyancsak a Felvidékre, bár annak Sáros megyétől, az ő Tapolyhanusfalvájuktól távoli településre, Dunaszerdahelyre vezet. Itt nőtt fel Európa egyik legismertebb humán tudósa, a sántán is világvándor orientalista, Vámbéry Ármin, akit az angol udvar, s maga Viktória királynő is nagyra tartott, és személyes meghívásával többször is kitüntetett. A Vámbéry–Seifmann-párhuzam, úgy vélem, nem erőltetett, nem büszkeségem szülötte. Hiszen mindkét esetben arról van szó, hogy egy nagyon szegény, sokgyerekes családból származó zsidó férfi *kitört* a neki rendelt szűkös keretek közül, s egyikőjük a tudomány, másikuk az iparművészet révén a tizenkilencedik századi zsidóságnak rendelt életlehetőségek fölé emelkedett. Igaz, egyikőjük nevét az egész világ megismerte, míg a másikat remekbe szabott bútoraival legfeljebb egy-egy európai nemzetközi vásár közönsége, életútjuk, egyéniségük rokon vonásai azonban nyilvánvalók:

Vámbéry Ármin levele Viktória királynőnek,
midőn szemében szájalmat látott

Felséges Asszony!

Nem tudom, hogy
háza és hazája furcsa
vendégét minek nevezzem:
Hermann Bamberger,

Rasid Effendi,
Vámbéry Ármin,
de még Arminius Vámbery is
mind bennem rejtezik,

egyetlen, sérült testben.
Kelet szivárványszínű
vándora, Ármin,
lett az Önök dédelgetett

kalandora, bohóca,
aki kéretlen nyelvről nyelvre lebben.
Panaszra nincs okom.
És különben is: Anglia

az elharapott zokszó földje.

De vajon ki látja meg bennem,
aki mindörökre
az Önök híve, itt,
Albion hús ege alatt,
a szerdahelyi bicebócat,

akibe kín hasít,
akinek gyerektestén
éjjelente olykor fekete piócák
gyakorolták a vérszívást?

Egy élhetetlen talmudista,
s egy muszájból-mindent-túlélő
asszony fiát.

Szép és hazug megoldás
volna azt mondanom:
a bénaság csupán a *seven league boots*,
azaz a hétmérföldes csizma nyoma lábamon.

Felséges Asszony!

Az én hazámban
népbetegség a bénulás,
sok láb, sok lélek húzza-vonja így,
gyógyulást nem remélve

napra nap magát.

De kérem, ne sajnáljon engem
sok ezer sántító léptemért.

Legközelebb, ha rám tekint,
már ne felhőzze száanalom szemét.
Vendégük, Asszonyom,

– legyen áldott a Fentvaló! –

sok peckes léptű ifjúnál
messzebb elért.

Ennek a kis „egyszemélyes antológiának” a nyolcadik darabja akkor született, 2015 májusában, amikor életemben először megláthattam dédanyám anyja, ükanyám, Krausz Jozefin (Pepi) fényképeit. Ő ugyan nem volt olyan látványos, keleties szépség, mint dédike, családi nevén Nanett (Ida!), a későbbi Vanissné, de egyéniségének ereje valósággal átsüt a régi fotográfiák egyhangú barnaságán. Ő, Pepi ükanyám nem érte meg ugyan az egyik legpompásabb szegedi szecessziós épület, a Reök-palota felépülését, amelyet annyiszor megcsodáltam ottani diákéveimben. Azt azonban tudom, a családi krónikákból, hogy a palota tervének nagyon örült! Van így is köztünk egy érdekes és nagyon nőies kapocs: idősebb kori képeiről – akár csak az anyéimról – soha nem hiányzik egy-egy finom kis bross vagy egy kitűző. Az övéi nyilván értékes anyagokból, míg az anyéim kivétel nélkül szerény (bár ugyancsak régi) divatékszerek csupán. De ugyanarról tanúskodnak: a mindkettőnkben töretlenül ott élő szépérzékről és játékoságigról:

Szegedi (család)mese

Látom, amint
Pöttöm Panna kipattan
a kék kelyhű virágból:
a Reök-palota
anderseni álom
„a ló fara” táján.

Ám a szirmok mélyén lakozó,
Dániából ideröppent tündér
mellé egy másik mesehöst is

odalát a szemem:
 dúsan termő ükanyámat,
 Jozefát, aki matróna korában
 csodálva nézhette volna
 (ha három esztendővel hamarább
 torkon nem ragadja halála),
 amint a virágok nyiladozni kezdtek e házon.

Jugendstil-beindázta város –
 képed könnyekkel vegyesen
 hintáztat itthoni világom
 kapujába; eltűnik, majd látom.

Ugyanebben az időpontban, egy szegedi tudományos konferencia „margóján” írtam még egy további *ősök galériája* verset, ezúttal szegedi törzshelyem, a Virág cukrászda (a Seifmann bútorüzem és raktár egykori székháza) későbbi épületéről. Amely nem csupán Mór ükapám bútorkészítő művészetének volt a tanúja, de nagy valószínűséggel dédszüleim, Ida és Gyula első találkozásának helyszíne is. A ház iránti ragaszkodásomat növeli, hogy anyám és egyetemista barátai ugyanitt próbáltak megfelekedni olykor a háború utáni diákévek ínségéről, az ízek utáni csillapíthatatlan vágyakozásukról:

Brióssirató

a bezárt Virág cukrászda előtt

Tudja, aki ismer,
 édességekbe merült
 torkos női személy
 én sose voltam.
 Ezúttal sem az íny vágya vezérelt
 az öreg Virág cukrászda elé.
 Mindössze egy percre
 látni akartam
 késő tizenéves, szögedi
 gólya-magam nyizge alakját,
 aki a menzai horror elől
 olykor-olykor ide menekült,
 egy árva briósra,
 s pár korty békebeli, jó kakaóra.

Ősei egykori háza,
 diáklány-anyja tanyája
 kávéillatú, ómódi kikötőként
 várt rá itteni léte
 első napjaitól.

Mindez negyvenöt éves,
por-borította história már.
De fáj a Csipkerózsika-álomba
merített, becsukódott szirmú
drága Virág maszatos,
zárt ajtaja, vak tükrei és
az üres polcok sütemény-álmú
kopár sora is.

Könnyen-keserű számat
nem gyógyíthatja tehát
itt a régimódi briós,
vigaszra éhes ifjúkorom
pár harapásnyi kalácsa.

Szeged, 2015. május 29., egy nappal Gyereknappal előtt

S bár látszólag Móra Ferenc és életének utolsó, s egyben legnagyobb szerelme, a hol gyerekes, hol erotikus versekben megörökített zsidó fiatalasszony, Kalmár Ilona (becenevén: Kis Tit!) a főhőse az itt következő gyászdalnak, ez a vers sem csupán „irodalmi”. Hanem megint csak családi és életrajzi, hiszen szegedi felsőbb leányiskolás korában nagymamám, a tizenéves Vaniss Margitka gyakran dédelgette a velük közös épületben működő elemi iskola egyik kis virágszálát, Móra egyetlen lányát, Pankát. Annak, hogy aprócska koromban annyi Móra Ferenc-könyvet kaptam, része volt az, hogy nagymama személyesen is jól ismerte Móra Márton fiát, aki a második világháborús menekülésben később odaveszett, dedikált könyveket ajándékozott neki:

Csak kis Tit...

Móra Ferenc a ravatalon

Csak kis Tit lepke-érintése
hiányzott utolsó
földi napodon.
Szokás- és illem-kalodába zárva
csak ő nem juthatott
virágerdős ravatalod,
eleink nyelvén
a castrum doloris,
a fájdalom háza
közelébe: harminckettő nyarának
tóparti Tündér Ilonája.

Szilvakrampuszá aszott,
aprócska tested,
galambszárny-forma
hófehér hajfürtöd

hiába várta-várta
 a múzeumi kupola alatt,
 hogy más-asszonya asszonyod belép,
 s testednek adja, utoljára,
 szerelmes keze melegét.

Így indult el, vacogva,
 Móra Márton fia,
 a végső utazásra.

Dédapám felmenőiről, a Vanissokról, erről az elszegényedett Arad megyei katolikus földbirtokos családról sokkal kevesebb dokumentum maradt fenn, mint dédanyám famíliájáról. Idősebb Vaniss Gyula ükapámról, aki Erdőhegy nyolcgyerekes jegyzője volt, még online is akadt ugyan egy-egy kósza adat, de – fennmaradt életmű, tárgyi és eszmei alkotások híján – néhány, nagyon megszeretett és már katolizálása előtt befogadott Ida menyéhez intézett, megrázóan szép levelet kivéve, ez minden.

A különbség csak az, hogy nagymama három Vaniss unokatestvére időre meglátogatott minket Pécsen. Hároméves koromban még felbukkant nálunk dédapám egyik unokatestvére, Vaniss Vilma is, akinek látását – hozzá, s hozzám, a kései utódhoz hasonlóan, Vaniss-örökségként, a szürke hályog veszélyeztette. Ebbe a versbe a Vaniss család két, nagy becsben tartott, vélhetőleg utolsó lovát, Gidránt és Mirzát, sok családi mese táltos-hőseit is belekomponáltam. Egyszerűen azért, hogy elkerüljem az első hályog-diagnózisom idején engem is megkísértő önsajnálatot:

Örökség

dr. Szalai Lászlónak, örökös szem-örömnek, hálával

Gidrán és Mirza
 Simándon
 Vaniss ükapám
 két szép lova volt.
 Én örököltem
 a rólu szóló,
 ezeregyszer követelt
 családi mesét,
 s azt, hogy mára a hályog
 (régvolt pereputtyom
 kísértő nyavalyája!)
 korántsem mesébéli,
 szürke redőnye
 el-elűzi tőlem a fényt.

Bár veszteség-krónika ez is, az előbbiekhöz képest jóval derűsebb Vaniss-versem a Gyula ükapám poharáról írott majdnem-rekviem, amelyben az egyetlen megmaradt rubinpácos pohár hivatott jellemezni az egész, jótékonyan ma-

kacs „klánt”, köztük a romokból is feltápszkodni, otthont építeni, két felnőtt gyermekét egy-egy halálos betegségből kiápolni képes nagymamámat. Akitől nem a szavak iránti érzékenységet kaptam örökül (azt inkább anyámtól!), hanem valami legalább annyira fontosat: a teljes újrakezdés képességét, életem nem romboló, senkit meg nem sebző, hanem jótékony „csakazértis” pillanatait:

Ükapám pohara

*Rebi unokámnak, akivel együtt láttunk
nubinpácos poharakat*

Rubinpácos pohár,
szép Bohémiából,
öröm-kortyokat adj,
most, hogy már aláhull
vállamra a vénség,
vállamra a kórság,
te a varázslatnak
jól tudtad a módját,
hogy mosolyt bővíljél
őseim arcára,
amikor a porta, amikor a birtok
a messzi Simándon
várt a kalapácsra.

Az utolsó estén
még színig töltöttek,
s tégedet azután
damasztba göngyöltek.

Mentettek ükeim,
mentett dédapám is,
és megmentett végül
drága nagyanyám is.

Vagy százötven éve
huszár táncol rajtad,
jó lovát vezetve
könnyet bévül hullat.

Pohár, te Egyetlen,
aki megmaradtál,
segíts, ne időzzek
keserű kortyoknál,
hozd vissza egy percre
gyöngyös nevetésem,
félelmeim élet tompítsd,
kérve kérem.

Legyen ez *Ida és Gyula* című, sok vonásában rendhagyó családrégényem lírai fejezetének zárszava, amely kifejezi azt a hálát és szeretetet, amelyet a Seifmann és a Vaniss család iránt érzek, régvolt őseim iránt, akiknek életem minden erős és elgyöngült percében hálás leszek. Nem ők várják el tőlem, hogy távoli alakjukat fénybe emeljem; én várom el ezt önmagamtól, most, amikor már magam is tíz utód „ősanyja” vagyok, akiknek sokat átadhattam már az ő nem tárgyi, de földi javaknál értékesebb örökségükből!

PAYER IMRE

Széttört vallomás

Raknám a napokat egymás után a sorban,
mint a téglákat a mérőszinór mentén,
le ne dőljön – az egész.
(Mindig görbén raktam.
Mindig lezuhant.
Mit védek vagy fedek el?)
Vallomásom széttört.
Kihűlt szóra találok
csak fény után, csak láng után
– árnyékban, füstben.
Fojtott ének, felhőkön keresztül.
Az égi olló szára mégis nyitva áll.
Hol vagyok? Mikor vagyok?
Imbolyogva jár a fény.
Tünde tükrén tündököl.
A múlt helyszíne élesebb jelen,
mint a szürten homályló titok.
De életölő, de rossz titok.

Cápalift

Napjaimat számolnám
égbe fúró lajtorján.
Túlszámíthatatlanok.
Cápaliftben csillagok.

Raszputyin igaz története

Hajaj, a nagy idők!
Amidőn
Raszputyin bevágatott Hortobágyra.
Harmincegy centis löccsel,
kilenc rézgombos lajbiban.
Hosszú, sötét haja lobogott a viharban.
Általdübörgött a kilenclyükú hídon,
ütötte-verte a paripát,
imígyen ért a csárdához.
Az ajtóban a kocsmárosné
legszebb lánya strázsált.
A harmincegy centis löcs,
fején a varázsszemölccsel,
abban a minutumban rámeredt.
A kilenc rézgomb pediglen dalra fakadott:
Ra-Ra Rasputin, Russian crazy love machine.
A nagy mágus átdöngetett a csárda padlatán.
A tizenötödik kupa bort felhajtva
elhatározta, levágja szakállát,
beszerzi a tükröst,
kellően penderítendő az orr alatti
férfi ékességet, és csikósnak szegődik.
Eszerint menekedett meg a cári család
az ártalmas bűbájtól,
győztesen került ki a Nagy Háborúból,
Lenint elküldte a malac faszára,
a digitális csatorna az időtérben
felmorajlott, zavarosodott a pixel.

PÁL DÁNIEL LEVENTE

Halhatatlanság

Tavas van. Zihál a lomb, ahogy elfutok alatta,
egymás elől szívjuk el a sűrített levegőt.

Énekesmadarak gyűlnek össze,
szárnyaikkal átkarolják a fák törzsét,
szeretet nélkül húznak rajtuk egy újabb évgyűrűt.

Megöregedtem,
a reggeli futás már inkább menekülés,
gyanta gyöngyözik kérges bőrömon.

Hiába hordjátok majd
a lassú reflexű szúnyogok borostyánékszerreit –
nem így képzeltem el, hogy halhatatlan leszek.

Love is a mash-up

Az vagy nekem, mint tavaszi zápor,
égi fűszer az íztelen világon,
izzadt, sós bőröm átmosod százszor,
virágok vagyunk bevetetlen ágyon;
édes, ahogy bő nyállal felkecsegtetsz,
összegyűrt visszhangból nevensz felém,
és lépre csalsz és mézet így csepegtetsz,
szirmaid sóhajtják, hatolj belém;
arcod varázsa csordultig betölt,
s én minden reggel, mint a fürge méh,
paplan alatt keresem a gyönyört,
ahogy bóklászom ágyékom felé.

*S lassan tiszta ágyneműre cseréled
a megráncosodott korábbi éveket.*

amikor a szemedbe nézek

amikor a szemedbe nézek
nem a végtelent látom
(se a lehetőségek végtelenjét
se azt hogy akár el is veszhetnék
szemed végtelenjében
...)

inkább egy zsácutca képe villan be
(egy sötét sikátor
írhatnám némi költői összemosással
de inkább csak leírom tényszerűen
különösebb jelentősége
jelen esetben nincsen:
a szemed sötétbarna majdnem fekete)
van a szemedben valami zsácutcaszerű
(ezt így csak valamivel később merem
félhangosan kimondani
amikor a piszoárnál megérezem
kézfemen a langyos permetet)
van benned valami zsácutca
(erre a szemedbe nézve jöttem rá)
és az ember
(legalábbis én)
valamiért vonzódik a zsácutcákhoz –
mindig arra emlékeztetnek
hogy semmi sem tart örökké
(és ma este arra is
meddig mehetek el veled)

HALMAI TAMÁS

Terapion életei

(Részletek)

Mélyúr

Mikor kifogy a gondolatból,
Terapion Istenre gondol.

Nem több az: valami melegség
tölti be egész ernyedt testét,

és tudat alatt tudata kibékül
mindennel, s megengesztelődik.

Nem tudni, kiket rejt a mélyúr,
de ők is a Tanítást őrzik.

Gong

Mindenkiben él néhány
gonosztevő.
Csak meghúzódik némán,
és nem tolong elő.

Ő is potenciális
gyilkos, sikkasztó, tolvaj;
de ügyesebben bánik
késnél a tollal.

Min múlik? Ki dönt róla?
Olyan esetleges,
hogy ebből év csalója,
abból remete lesz.

Terapion fejében ott a gong,
hogy riadóztassa Terapiont.

A lélek sosem

Terapion szereti őket.
Az ok nélkül gyűlölködőket,
az eltérőt kigúnyolókat,
az újtól, mástól irtózókat;

kiknek a meleg, liberális,
hajléktalan, cigány: nem ember.
Ha ördöggel kooperál is,
a lélek sosem azonos a tettel.

Terapion szereti őket,
mert nem tudják, hogy mit cselekszenek,
mert elhitték: a tudatlanság hőstett.
Mert szeretetlenek.

A jövevények távozása

Mi lenne, ha egy éjszaka alatt
elszöknének a kölcsönzött jelek,
távoznának a jövevényszavak,
s vinnék magukkal jelöltjeiket?

Nem lenne tükrünk, gyűrűnk, iskolánk,
nem látnánk többé tengert és keresztet...
Terapiont a látomás
legyűri. Belereszket.

Mit ér a menny, ha nincs rá szavunk száz is?
Minden anyanyelv multikulturális.

LÁZÁR BENCE ANDRÁS

Fúga

1.

Ezeken a téli napokon,
a sugárúti fák lassú vénülésében,
az anyátlan gyermekek sápadt arcában,
az ernyőfejek feszségében
eszembe jutott, ha nem lennél.

2.

A négyzetre szabott termőföldekbe percenként
törnek mélyebbre hátak, vékony gerincek.
Én meg csak figyelem, amíg átgurul veled
minden erejével egy másik vidékre a nap.

3.

Aztán durva és fekete tömböket törnek ketté
egy körúton. Építkeznek.

4.

Aztán eszembe jutott, ha nem lennél,
ha tényleg, ahogy az emberek
egyszerűen csak nincsenek.

5.

A négyzetre szabott termőföldekbe percenként
törnek mélyebbre hátak, vékony gerincek.
Ők hazamennek, esznek meg isznak valamit.
Én meg várom, hogy a hegyek oldalában
az üres kisház ajtaját ott, a két négyzet között,
ahol megreped minden erejével a nap,
az a szakállas öreg egyszer csak kirúgja.

6.

Utána állnék az épülő betonfal előtt, és kezemben
a szatyor kettéroppanna a súly alatt,
és az almák mind szétguulnának.
De a malter alatt, a repedésekben ott lennél
te is, meg darabjaiban egy töredékem.

7.

De várom. Nem történik semmi.
Eltörött háta, vékony gerincek csigolyáinak
letört nyúlványai. És én ott ülök, testemen
egy város minden bűnével és nézem,
ahogy ezüstre vetkőznek a négyzetre szabott
termőföldek alatt az évek.

De vajon mi lenne, ha nem lennél?

8.

A sugárúti fák lassan vénülnének tovább.
Az anyátlan gyermekeknek így sem lenne semmijük.
Az ernyőfejek nem törnének bele ezekbe a téli napokba.
Hiszen a körúton építkeznének. Durva és fekete tömbö-
ket törnének
ketté. Ugyanúgy. Ugyanúgy ketté.

9.

De élne tovább bennem minden sejt, minden szövet.
Élne és nem hasadna beléd. Nem törne ketté.
Ketté, darabjaira, mint csontjaid, ha elmúlsz.
Mert mi lenne, ha nem lennél.
Mi lenne, ha egyszer csak, ebben a nagy nyugalomban,
egyszer csak, amikor a sugárúti fák lassú vénülése,
az anyátlan gyermekek sápadt mosolya,
az ernyőfejek feszsége, egyszer csak
egy pillanatra megállna és a tüdőkapuidban megrekedne
a vér.

10.

Harangok zúgása. Nyirkos hideg.

11.

De ott vagyok az épülő betonfal tégláiban,
te meg ott vagy a sárban mosdó almák magjaiban.
Ott vagyok egy kettéroppant szatyor szétváló füleiben.
Te meg ott vagy a malterban.

12.

De tragédiának ez mégiscsak kevés.
Állok egy épülő betonfal előtt, és elered az eső.

13.

Aztán az üres kisház ajtaját a szakállas kinyitja,
a szakállas, aki lehetnék én is, és két karjában,
két karomban meg te, egy törött hát, egy vékony gerinc,
és szemében ezüstben, hóban a búzakalászkok redői.

14.

Ezeken a téli napokon,
a sugárúti fák lassú vénülésében,
az anyátlan gyermekek sápadt arcában,
az ernyőfejek feszességében
eszembe jutott, ha nem lennél,
ha tényleg, ahogy az emberek

egyszerűen csak nincsenek.

15.

De a végén úgyis az leszek,
aki elázva sarat visz haza egy nőnek
– aki te vagy – almák és múlt nélkül,
és lennének az emberek,
akik egész egyszerűen csak nincsenek.

Imperativus

Egy bekötőút az élettelen fák fuldokló napsütésében. Mint egy ige, aminek nincs felszólító módja.

De ismétlem magamban.
Hogy ettől azok még fák.
Hogy ettől az még fuldokló napsütés.

De nem merek többről beszélni.

Csak ha igazán kimondod, ha kimondom,
hogy lassan nem lesznek sávok felfestve,
hogy a jelzőlámpákat is kikapcsolják,
hogy majd nem jár erre egy gépkocsi sem.

Egy bekötőút a kereszteződésekben.
Mint egy tárgy, aminek most nincs alanya,
állítmánya sem. De ismétlem magamban.
Hogy ettől még az te vagy. Te vagy.
Hogy ettől még az én vagyok. Én vagyok.

Hogy holnap újra esni fog. Esni fog.
Hogy holnap újra fagyni fog. Fagyni fog.
Hogy holnap festeni fognak. Fel fogják festeni.
Hogy holnap felkapcsolják. Fel fogják kapcsolni.
Hogy holnap beindítják a motorokat. Be fogják indítani.
Hogy alany és állítmány nélkül állni egy tárgyban.
De nem merek többről beszélni.

Csak ha igazán kimondod, ha kimondom
felszólító módban: virágozzatok.

TÓTH CSILLA

Szentélyben

A küzdősportok szentélyében,
a sokadik rózsafüzér után,
mantrák, káromlások
és az ismétlődő mozdulatok monotonájában
lassan felépül belső templomod,

itt csend és béke van,
a benőtt köröm nem nő tovább,
a gyerekek nem éhesek,
könnyű vagy, laza,
nem vagy elkésve és nem sietsz,
hisz nem is vagy, ha jobban belegondolok,
ott, a belső templomodban,
s a templom benned és így tovább,
hol a fény lassan körbejár,
és váratlanul
előhívja Hieronymus Bosch arcait.

Meginogsz. Nem erre számítottál.
Ilyen váratlan látogatókra nem.

Hát nem abszurdum, hogy éppen itt,
és nem a háborúban?
Csaták között,
mikor egymásra borítjuk az összes bűneinket?
Mikor védekezünk, fojtunk és vádolunk?
Nem a levágott fejű csirke futásában,
a gyerek sikoltásában, nem ott?
És nem a viharban, mikor nincs elég hely,
és nincs elég étel és a megkövült árnyékok
utánunk nyúlnak?
Nem akkor, mikor a legelső szent szavaink
mocskosan peregnek ki a szánkából,
cifrán, visszhangosan, félrenyelten,
vagy elhalóan és lélektelenül ejtjük ki azt is,
hogyan anya vagy szerelem?
Nem az örökös misztikus ködben,
hol annyi minden él,
a vérünket szívja, rút pofájával rémiszt,
karjaival magához von, és mi visszaijesztünk?

Mit fogsz most tenni? Hisz még imádkozni
sem tudsz egy rendeset.
Sírsz talán? Felsikoltasz?

Előveszel egy szál cigit?
Elfutsz? A szemedet behunyod, és hagyod, múltjon el?
Örökké résen leszel, tudva,
hogy az otthonunk az egyik sarkán pörög,
és a temetők felett madarak szállnak el?

Gyász

A lámpa fénye, az éjszaka bárgyú
angyala felettem riszálja magát,
most ennyi van, vasoszlopon fellógatva az is,
különben visszahull rám, bármit is mormolnék felé.
Árnyéktalan vagyok és hallgatag,
nincs bennem közös, nincs különvélemény,
ha fáj, csak úgy, hogy azt vállalom,
ha érhetsz, hát nem értem meg százszor,
vigyázok, ne hagyjon el szó, semmilyen,
ne sértsek senkit és ne sértsem magam.

NAGY RITA

ESŐ

András emlékére

délután három körül német turisták lepték el a citadellát
gyerekekkel voltak fagyaltot nyalogattak és citromos vizet ittak
tűzött a nap de már érezni lehetett a vihar előszelét
a gyerekek előrerohantak és húsz méterenként bevárták a
szülőket akik homlokán kemény izzadságcseppek jelentek meg
ott voltál te is az arcodba sütött a nap és megfeszültek az izmaid
egész délelőtt rájuk vártál gondoltad volna nem hiszem
a szemüveged melletted hevert a zsebedben egy zacskó dohány

„Mérésekkel és elméleti úton is igazolható, hogy *nem túl nagy magasságkülönbségek esetén* a szabadon eső test függőleges pályán egyenes vonalú, egyenletesen változó mozgást végez. A szabadon eső test gyorsulását nehézségi gyorsulásnak (*gravitációs gyorsulásnak*) nevezzük.”

azt akarom kérdezni mégis mi van ott ahol vagy

a német turisták délután fél négykor kihívták a mentőket a rendőröket
minek te sem érted a hullaszállítóknak ki tudja a számát
már nem ittak a citromos vízből és a gyerekek már nem rohangáltak
egy anya hátrébb vitte őket a felnőttek nézték sápadt bőröd
ahogy a szénsav az ásványvizet úgy hagyott el téged is az élet
a fizika mindent megmagyaráz de a hiányodra nincs leírható
egyenlet a fájdalmat nem lehet megoldani mennyi idő alatt
alvad meg a vér az ereidben a dolgokat amiket elkezdted mikor fejezed be
végleg

„A nehézségi gyorsulás jele g , iránya függőleges, azaz megközelítőleg a Föld középpontja felé mutat. [...] A nehézségi gyorsulás értéke: $9,81 \text{ m/s}^2$.”

azt akarom kérdezni
miközben zuhantál lepergett-e előtted az életed
eszedbe jutott-e a csillagos ég

a mariana-árok

a citadellát délután ötkor elhagyták a német turisták
mire leértek már szakadt az eső
zuhant
ahogy
te
is

máshol

csak tériszonyod ne lenne, amíg a létrán felérsz
kileng alattad másfél métert
a kékbálna szíve hatszáz kilót is nyomhat, azt képzeled, a tiéd többet is
egy toronydaruban ülsz, senki sem szól hozzád
indulás előtt belenéztél a tükörbe, kisimítottál pár tincset az arcodból
elforgattad a kulcsban a zárat, és kiértél az üres piactérre, ahol az öreg
nénik szilvát és barackot árulnak, amiken a turisták ujjai nyomát
rajtuk felejtik, ahogy te is a tekinteted egy-egy női testen
orgazmusod van, azt képzeled
színleled, azt képzeled
délutánra kénsav tölti meg a levegőt, vörössé válik minden
ahogy sorokba rakod magad, fogynak a betűk
egy másik bolygón vagy egyedül, és nem kell védőruha, mert te oda
tartozol, ott nőttél fel, a szervezeted alkalmazkodott a bolygó felszínén
található gázokhoz és a gravitációhoz
ahogy ott állsz egyedül a bolygón, és csöpög rád a savas eső
azt képzeled, bárcsak máshol lehetnél
az evolúció kivételes példánya vagy, de itt ez senkit sem érdekel
bárcsak máshol lehetnél, ezt képzeled
kileng alattad másfél métert
csak tériszonyod ne lenne, amíg a létrán leérsz

ORAVECZ PÉTER

Fogság

Látom a kín öklének összezárulását,
kádöblítéskor sodródó póktetemet.
Már tudom, előbb-utóbb gyűlöletbe vált át
minden jó szándék, mely hódítva szeret.

Romlott fény kötél tánca, sötétség a bére.
Gyantázott vonó zsongat fájó húrokat.
Tetszhalott gondolatok táguló közére
feszít idegpályát a villámló tudat.

Aluljáró blues

A szellem csöndje dobhártyát szakít,
kiáltani suttogva sem lehet.
Az igazság az erőt nyergeli,
a tétlenség hős diadalmenet.

Ej. Döntsd a tőkét. Ne siránkozz.
Légy forradalmár két reklám között.
Amíg ezt dúdoló, az Ördög
Sátánt üzne, s a Sátán Ördögöt.

SZÉKELYHIDI ZSOLT

Színi

21 színtér

„Ha színeket rakétáz a tenyészet...”
(Vass Tibor)

A 21. Arnolfini (Játék) Fesztivál alkalmából

I.

Kérlek, fogd meg itt ezt a kéket,
tedd bele a szemembe háromra!
Szeretem a kéket érezni, nézni,
ahogy kinyit egy reteszt, és belebben. Égszínű túll az írisz
ilyenkor.

Egy, kettő. Köszönöm.

Kéken világítani végül is nagy segítség
ebben a semmit se sejlő sötétben.

II.

Tudtad? Tizennyolc százalékod szürke. Árnyalt, emberi
fekete-fehér.

A tudósom szerint. De te nem vagy fekete és fehér sem.

Tudásom szerint

te a látható spektrumban létezel. Világítasz, szórsz.

Világító, szóró, szép.

Érdekes lenne elnyelni a fényed

vagy visszaverni, mint egy fehér abrosz, egy fekete
teáskanna.

Mégis miért szeretnél lenni színtelen?

III.

Kössük össze egymás arcát

ezzel a szivárvánnyal itt!

Add a jobb szélét, fogom.

Nagyon divatos. Vajon ki szedte először színekre a fényt?

Szerteengedte, s mi most az arcunkra tesszük.

Költői összefoglalása egy fény sugárnak.

IV.

Egy vers egyszer lehetne prizma. A befutó fény törője.
 A kimenő színek fokozója,
 milyen dőlésszögben, milyen hőmérsékleten?
 Egy prizma élete csupa fény és derű. Sötétben minden
 prizma kő.
 Napfényt szivárvánnyá törni menő.
 Szeretik őt a színszomjas nők, irigylik a meglett férfiak.
 A versek prizmaként viselkednek, és millió meg egy
 szivárvány kaszabolja szét
 a meglett, szomjas eget, és alant a nőket, akik folyton
 szomjasak.

V.

Milyen színű a hajad, ezen sokat gondolkoztam mostanában.
 Szőke és egyszerre barna?
 Van benne vörös, mert úgy van a fény veled?
 Talán a jó szavak rá a telítetlen és a sárga,
 vagy valami rgb-színkód illene hozzá.
 Szép a hajad mindenesetre. Fénylesz. Széptelen szép.

VI.

Ha mondjuk kettőnket kéne egy színnel leírni, melyik
 lenne az?
 Na, mondj egy színt, ne vond a vállad,
 bármelyik szín ránk illhet, gondolj bele.
 Legyünk pirosak. Kékek. Kétféle kék. Mert különbözől
 tőlem, egy-két árnyalatnyit.
 Másképp vered vissza az énrajtam megtörő fényeket.
 A te fényedet én általában elnyelem.

VII.

Vadsárga. Ez jutott eszembe most.
 Mint apa mosolya, a fogak, a kilégzés színe közelről,
 a levegőbe érés jellegzete, elkeveredés.
 Meg a szertesztét foszlás, az elhitt semmisem levés.
 Mindez visszafelé vadsárga. Fordított foszlóskalács-barna
 talán.

VIII.

A férfid hordozható móló, ezt fotóztuk le minap.
 Kék és sárga színeket használtunk a nap és a víz miatt.
 De minden mozdulat túl elvont maradt a képen,
 nem jött át, mi mozdítható.
 Én vagyok a móló, persze.
 Kikötsz. Vagy hajózol el. Rám, rólam.
 Csók, színes vitorlák, csók!
 Függöny a Nap alá játszó nagyon sötét.

IX.

Egyszer láttam valakit talpig sárgában.
 Micsoda nap volt, zsongó színház!
 A sárga ömlött és alakult, forrt a kézben.
 Akkor szimplán okkert kiáltott, és sírni kezdett a közönség.
 Eljöttem, mielőtt kötödni kezdtem volna.
 Már akkor megvolt a színem.

X.

Zenére feketét kortyoljunk most meg.
 Ha fehér a bőröd, csöppents rá két cseppet ütemre,
 és lássuk, hová folyik, színben mitévő lesz
 a tér négynegyedében.
 Egészen fehér és teljes.
 Színültig vagyok a feketével.
 Ha vége a számnak, hozok be egy tábla csokit.
 Ha nincs csoki, elmosom a fehér csészéket legalább.

XI.

Milyen színű vagy?
 Egyet mondj, ami kitesz és befejez.
 Nézz rám, én kék vagyok.
 Árnyalt, átmenetes, teljszín.
 Amit most mondok, az is kék lesz:
 egy hosszú, szokatlanul széles sík
 a tengerig.
 Ahol a hullám bemos magával
 néhány aszfaltszemet,
 a köd megül és dereng.
 Ha kellően sokáig állsz helyben,
 közelebb kerül
 hozzád a horizont.

XII.

A kiáltásod lila szerintem.
 Kristálylila. Áttetsző. Felhős és fújó.
 Persze, mert a kiáltás mindig
 rád rabol.
 Ilyen lila még a fájlószín.
 Ha nincs kioltva,
 ez a szín ugrik be,
 mindig ezt kapod, ha
 ordítani készülsz,
 ha valami
 szétkapó, szétlopó.
 Belesajdulok némán.
 Melléd ülve megtanulok
 csukva maradni csak.

XIII.

Szóval a legföldszerűbb szín
 a lebegő sárga.
 A kékbe látszó levegőn átbukó.
 Kékelődsz, kékülök.
 Szemeinket nyúzzuk-tágítjuk.
 Mégis a sárgát éljük,
 a sárgán vagyunk rajta.
 A sárga belevesz,
 alul mintha már barna, sáros,
 felül fehérbe font fénylepel.
 Drága nekünk a sárga,
 nem engedhetjük meg magunknak.
 A kék megfizethetően áradó.
 Égies.
 Mi ketten állunk
 sárga csíkfényben.
 Legföldszerűbben.

XIV.

Most vulkánkitörésszínű az arcod,
 ez alkalommal lávát nyelvezel,
 teljesen elképzeltető
 forróság
 a leheleted.
 A forró, az piros, az elképzeltetőség vége
 már-már bordó. Az elképzeltetőség végé
 mindig fekete.
 Mindent nyelő.
 Egy vulkán előtt megállva
 mindig könnyebbnek tűnők.

XV.

Tűnjünk el, képzeljünk
áttetszőséget magunkra,
húsunk halványodjon,
fogaink, csontunk szerkezetén
süssön át a szomszéd kertjébe
rakott tűz.

Persze, a hagyma illata
is átjár majd minket, és a borsé.
A nyársat egy másik szomszéd
rajtunk keresztülnézve látja
ínycsiklandónak.
Tessünk egymásnak látatlanban.
Tetsszünk magunkon át.

XVI.

Egy világító férfi lát minket
tiszta időben, amikor nem
fúj a szél és nincs eső.
Festék borítja az arcát,
szakrális színek.
Nézése mögött szivárvány,
előtte árnyékhegy.
Nincs elvárás.
Mégis minden kirajzolódik
a köztes térben:
az églededő alatt
a földre száradt angyal
prizmaként topog.

XVII.

Kérlek, karolj bele
ebbe a sártócsába,
le kell hajolnod hozzá.
Fekszem előtted.
Az ingem sárga és vizes,
a szemem kék, kilátszom felül.
A bőrömön szeretnék tudni,
kezedbe tartozom.
Karolj belém a tócsa alá,
átláthatatlanok lesznek
a mozdulatok.

XVIII.
Kérlek, fogd meg
a kezem!
Ne haragudj, ragadok.
Be vagyok festve.
Be vagyok állva
a medencesarokba.
A víz le- és feltükröz,
szétbont és összetesz.
Jól esik látni innen.
Jól esik, hogy látlak.

XIX.
Megemelkednek
a vizek, és előnt a hév.
Ez vár ránk.
Elmerülünk egymás
torkolatában.
Igyekszünk lefelé.
Mi számít most?
Egy lélegzet,
élet.
A merülés.

XX.
Lefelé tartva
elhalványulnak a színek.
Megszűnik minden jellemző.
A nyomás viszont nő.
Nem kell lélegzet ide,
szerelmesek vagyunk.

XXI.
Kérlek,
űj le ide mellém
a tengeifenékre.
Fogd meg
az arcom, tapogasd ki
a szám.
Csókolj meg,
úgy fent, ahogy lent,
úgy most, mint régen,
úgy, ahogy vagyunk,
úgy, ahogy csak
csók lenni tud.
Már nem vagy kék,
én se sárga.
Sötétek vagyunk.
Ez nem baj.
Ez valami új.
Ezt akarjuk.

NAGY-SZERGŐ GERGELY

tíz perc

áthúzott szavak
színes papífecniken
modern ballada

szétszíroztam
vissza nem térítendő
hatszáz másodperc

kiszőkítettél
vörös barna fekete
színre festelek

megkínálsz
három szál cigaretta
újromantika

rutin

nincs ölekezés
túlértékelt gesztusok
nem búcsúzol el

így beszéltük meg
alakváltó superhős
nem pánikolok

te sem könnyezel
átmeneti állapot
virágba borulsz

besötétíted
lekapcsolom a villanyt
rutinnal tűrök

VINCZE ERIKA
sűrűsödik

szoborba testesült hús ólom
a végtagokban verejtékben
pulzál a test indokolatlan
hőtermelés sűrű emberszag
a szempillák összeragadtak
nyálkás burok a szájon tüdön
agyat rágó férgek viszketnek

az idő mértékegység nélkül
maradt szétkenve súlyos paplan
alatt ragadós nyúlós réteg
meleg mélyedések felfekvés
fekélyek között vöröslő bőr
emberfoszlányok labirintus
függönyök mögé zárt létezés

elszáradt mondatok zörögnek
a súlyos test alatt porladnak
összefolyt napok töltenek ki
minden megszületett gondolat
bent rekedt az agyban torokban
forr bugyog lázban sűrűsödik
szurokká légszomj nincs levegő

két négyzetméter lett a világ
összezsugorodott az égbolt
alászállt vergődik úgy marad
a végtelen súlya a bőrön
áramlik be a szobortestbe
be a csontokba csontvelőbe
örvény szívében fekete lyuk

érintésed életveszélyes

az önkívület áramlása
földeletlen képzelőerő
fegyelmetlen szinapszisok
egyetlen kisülés ölni tud
egy pillanat és átég a bőr
harmadfokon ég el az ideg
felhólyagosodik a lélek
elhal nem sérülhet meg újra
áramtalanított gondolat
félrevezethetsz borzongok
illatod nyomot hagy

BALÁZS F. ATTILA
Késő délután

ülsz a város infarktusközeli szívében
szívod a gázokkal telített levegőt
rendszeretlenül lüktető tüdődbe
mely mint orgona
nyikorogva működő fűjtatója
nehézkesen pumpálja a levegőt

hallgasd az aszfaltot kaparó kocsikat
a csattogó villamoskerekeket a síneken
kortyolgasd a kávé
az eldobható fedett pohárból

az arra sétáltatott kutya
mint fegyelmezett katona
erőltetett menetben
egykedvűen szedi lábait

szerelmespár lófrál kézen fogva
szabad kezükben okostelefon
egyik telefonál
másik üzenetet olvas

tanácstalan turista próbál
megszólítani valakit
a rohangáló hangyákhoz
hasonló siető tömegből

óriásreklám hiteles arca
arra biztat
hogy kölcsönt vegyél fel
kedvező kamattal
vágyaid elérése karnyújtásnyira

megnézed mobilodon hány óra
hívások üzenetek
akaratlanul
mégis rutinosan
belépsz a facebookra
hírek vélemények álhírek
propaganda reklám katasztrófa
pózoló ismerős egy földi paradicsomban
rossz vers sok lájkkal
jó vers kevesebbel
lepusztult borotvátatlan férfi ül melléd

műanyag butykosból valamit kortyol
mentő visít a megbolydult autók között
hányadik forradalmad
fojtod el magadban?

Klip

Elmúlt ez a nyár is
a fecskék szárnyaik alatt
elvitték a meleget

lábad alatt kifröccsen
a lehullt levelek vére

mind kevesebb
a céltalanul bolyongó fiatal

a hervadó rózsák még
csatasorba állnak

az árnyék még utoljára
megöleli
az elkedvetlenedett napfényt

de a nappal megadta magát
a hűvös éjszakának

BODA EDIT

Találkozás a téellel

Hóba süppedt az a nyár,
abból a nyárból kóboroltam én ide.
Ott még szegfűillat,
kankalintenger a régi
zsidó temetőn,
az utca még nem rúgja le
magáról lábam nyomát.

Kezemben egy halott rigó.
Fél napot magammal hordozom,
aztán szilvafák alá temetem.
Dér harapta ágak.

A folyó fölötti ködben
elúszik már hajóm,
hegynek fel, egyre magasabbra száll,
hol minden kíméletlen fénybe fúl.
A reggel jéggömbjében egy templom,
tornyai havat furulyáznak
hunyt szemem mögött.
Sohamár. Kolozsvár.

A szelíd éj karjaiban

Azt hittem, ellenségem az éjszaka,
mert kegyetlenül magához rántott.
Forró vásznai körbelobogtak,
és kifüstölte szememet az álom:
egyre azt látom, ami nem volt.
A jelen verme fölött homokpára
pólyálja körül az eleven árvaságtól
burjánzó szívszövetet.

LÁZÁR BALÁZS

H. úr negyedik monológja

Nem éjjel egykor s nem a várfokon,
de bennem s napközben kísért Apám,
a szerencsétlen sorsú, halott király,
kinek nem volt párja se idegen, se rokon.
A boltba, iskolába, munkába menet
ősz haja mozdulatomban lengedez,
kék szeme pupillám mögül villan rám,
erős, zengő hangja a forgó csöndben áll.
Így hordom tovább tönkrement életét
– balul sikerült terveit, a fájó, sok hibát,
s a hőn szeretett, szerencsétlen Dániát –
valami titkos, örült játék részeként,
mindennapi, buta csatákban bukva még,
míg otthonunk a tág mező s a szükös ég.
Így vagyunk hát összekötve együtt,
élőhalott fiúban halottan kísértő Apa,
szavaimba észrevétlen nő bele a szava,
mint sápadt nappalba a szorongó éjszaka.

Régimódi dal az elhagyni készülő Ophéliának

Ne menj, ne menj, csak maradj velem,
Légy tikkadt nyaram, borzongó telem.

Légy lágy tavaszom, őszes, zord fejem,
Négy évszak: sugárzó négy elem,

Szeress, szeress, csak maradj velem,
Légy bennem a legbelső terem.

Légy bennem a legbelső terem,
Hol ránk nyílik majd a végtelen.

Légy lüktető, eleven sebem,
Véremben véred a védjegyem.

Ami szép, szívembe vermelem,
Világít mélyén a szerelem.

Ami vágy volt, ma kín és félelem,
Üres báb nélküled életem.

Hiányod majd hiába verselem,
Mert nem szól dal, ha nem leszel velem.

Légy tikkadt nyaram, borzongó telem,
Ne menj, ne menj, csak maradj velem.

RÁCZ GÁBOR

Egy ifjúhoz, aki lát

Hol egy bolond százat csinál,
de nem csinál nyarat egy fecske...
Na itt igazodj ki, ha tudsz,
azt a biztos pontot keresve!

Itt, hol a sok mosoly között
mindennek csak prédája vagy,
s belegondolni is szörnyű,
mi lesz, ha majd magára hagy

a félsz, a kétkedés, az undor,
mi jelzi, hogy még létezel.
Egy falat csönd a zaj után.
Született anno kétezer.

De addig is, míg van remény,
vagy legalábbis azt hiszed,
az égre nézel, míg téged
egy kisfiúcska nézeget.

Rád mosolyog, a kezét nyújtja,
aztán az anyjára figyel,
szívesebben menne veled
akárhova, akárkivel.

Az idegen nő utánanyúl,
s rászól: „Gyere, mert rád csapok!”
másik kezével simogatja,
és görgeti a facebookot...

Égre nézel, s nem a felhőt,
nem a mennyországot
– nem dőlsz be még ennek-annak –,
te az eget látod.

Tejüvegen átködlő füst –
az arcodon nyugodt derű.
Király bolondja vagy s király,
vakok között a féleszű.

Költészeti folyóirat
Első szám: 1995. október 10.
Megjelenik negyedévente

Alapító főszerkesztő: Turczi István

Szerkesztik:
Turczi István (vers, tanulmány)
Zsille Gábor (olvasószerkesztő)
Király Farkas (on-line)
Vass Tibor (képzőművészet)

Szerkesztőségi titkár: Pálos Anna
Lapterv: Takács József
Logo: Urbán Tibor
Tördelés: DT Pro Bt.

Szerkesztőség:
1147 Budapest, Gyarmat u. 106.
Tel./fax: 25-181-63
E-mail: tippcult@t-online.hu
Honlap: www.parnasszus.hu

Kiadja a TIPP-Cult Kft.
Felelős kiadó: Turczi István

Alapító mecénás: Ispánki László

ISSN 1219-3275

Lapunk megjelenését támogatta:

Nemzeti Kulturális Alap

BUDAPEST FŐVÁROS
XIV. KERÜLET
ZUGLÓ ÖNKORMÁNYZATA

Sokszorosítás: MIPRODUKT Kft.

Előfizethető a Kiadónál (1147 Budapest, Gyarmat u. 106.)
Megvásárolható webshopunkban: www.parnasszus.hu